

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра конституційного, адміністративного та фінансового права

ДЗЮБА Андрій Вікторович

**Фінансово - правові засади діяльності Національного
банку України / Financial - legal principles of the National
Bank of Ukraine activity**

спеціальність: 8.03040101 – Правознавство

магістерська програма – Правознавство

Магістерська робота

Виконав: студент групи ПРм - 22
А.В. Дзюба

Науковий керівник:
к.ю.н., доц. О.Б. Росоляк

Магістерську роботу допущено
до захисту:
«__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ С.К. Гречанюк

ТЕРНОПІЛЬ – 2017

АНОТАЦІЯ

Дзюба А.В. Фінансово-правові засади діяльності Національного банку України. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 7.03040101 «Правознавство». Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2017.

Проведено правовий аналіз функцій, принципів та ролі Національного банку України у регулюванні грошово-кредитної політики. Розкрито правовий статус керівних органів Національного банку України. Розглянуто проблеми вдосконалення законодавства у сфері діяльності Національного банку України.

ANNOTATION

Dzuba A.V. Financial and legal basis in activities of the National Bank of Ukraine. - Manuscript.

Research for a qualification level «master» in the specialty 7.03040101 «Jurisprudence». Ternopil National Economic University. - Ternopil, 2017.

Conducted legal analysis functions, principles and role in the regulation of the National Bank of Ukraine monetary and credit policy. Exposed the legal status of governing bodies of the National Bank of Ukraine. Considered the problems of improving the legislation in activities of the National Bank of Ukraine.

РЕЗЮМЕ

Магістерська робота містить 101 сторінку, список використаних джерел із 83 найменувань.

Метою магістерської роботи є аналіз банківської діяльності, її правових основ, розкритті правового статусу керівних органів Національного банку України, а також виявлення проблемних питань розвитку нормативно-правових актів та окреслення перспективних напрямів реформування національного законодавства, норми якого регулюють діяльність Національного банку України.

Об'єктом дослідження є сукупність вітчизняних нормативно-правових актів, що регламентують діяльність Національного банку України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти фінансово-правових засад діяльності Національного банку України.

Одержані висновки та їх новизна: обґрунтовано, що подвійна правова природа Національного банку України проявляється в тому, що він з однієї сторони провадить господарську діяльність, а також з іншої сторони виступає органом державного управління при реалізації банківської діяльності.

Ключові слова: банк, банківська діяльність, Національний банк України, банківське законодавство.

RESUME

Thesis contains 101 pages, the list of used sources of 83 titles.

The aim of the thesis is an analysis of of banking, its legal basis, disclosure of the legal status of the governing bodies of the National Bank of Ukraine, as well as identifying issues of normative legal acts and outline promising areas of reform of national legislation, rules which regulate the activity of the National Bank of Ukraine.

Object is a set of domestic normative legal acts governing the activities of the National Bank of Ukraine.

The subject of research is a theoretical and practical aspects of financial and legal foundations activity of National Bank of Ukraine.

The resulting conclusions and innovation: proved that the dual legal nature of the National Bank of Ukraine is manifested in the fact that it carries on the one hand economic activity, and on the other hand acts by the state administration in the implementation of banking.

Keywords: bank, banking, National Bank of Ukraine, banking legislation.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Сутність банківської діяльності.....	7
1.2. Функції, принципи та роль Національного банку України у регулюванні грошово-кредитної політики.....	19
1.3. Правове регулювання діяльності комерційних банків.....	37
Висновки до розділу 1.....	47
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ СТАТУС КЕРІВНИХ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	
2.1. Правові аспекти діяльності Ради Національного банку України.....	50
2.2. Правові основи діяльності Правління Національного банку України.....	58
Висновки до розділу 2.....	64
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	
3.1. Загальна характеристика нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Національного банку України.....	65
3.2. Основні напрямки реформування національного законодавства, норми якого регулюють діяльність Національного банку України.....	73
Висновки до розділу 3.....	85
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Актуальність теми. Тематика фінансово-правових засад діяльності Національного банку України (далі - НБУ) надзвичайно актуальна, оскільки на сьогодні не можна в повній мірі стверджувати, що організація і діяльність вітчизняного центрального банку наблизилася до рівня європейських держав.

Актуальність перспектив подальшого розвитку та вдосконалення банківського законодавства вказують на необхідність проведення комплексних досліджень правових проблем діяльності НБУ. Діюча банківська система формувалась за складних соціально-економічних обставин, а процес її розвитку проходив під час становлення української держави, що супроводжувалось різким падінням виробництва та інфляційними процесами.

Проблеми діяльності НБУ напряду пов'язані із загальним економічним розвитком країни і є відображенням процесів, що в ній відбуваються. Побудова ефективного правового механізму діяльності НБУ є актуальними не тільки тому, що держава покликана відігравати тут ключову роль, але й тому, що дані процеси впливають на економічні показники розвитку, що стосуються усього суспільства загалом.

Центральні банки існують у будь-якій розвиненій державі. Саме ефективна діяльність центрального банку виступає елементом розвитку держави, забезпечення її фінансової безпеки, створює підґрунтя для реалізації грошово-кредитної політики при забезпеченні стабільності валютного ринку України.

Ефективне реформування національного законодавства, норми якого регулюють діяльність НБУ є ключовим фактором побудови міцної, соціально розвиненої держави. Важливість удосконалення правового механізму у сфері діяльності НБУ спрямоване на забезпечення дотримання норм вітчизняного банківського законодавства з метою ефективної діяльності вітчизняної банківської системи.

Деяким проблемним аспектам діяльності НБУ приділяють увагу такі вчені як: А.І Берлач, О.В.Васюренко, Ю.В. Ващенко, О.П. Віхров, Л.К. Воронова, Д.О. Гетманцев, М.П. Гойванюк, О.В. Горалько, І.І. Д'яконова, М.І. Дворецька, О.М. Діденко, Ю.М. Дмитренко, І.М. Дудка, І.Б. Заверуха, Н.Б. Зубрицька, К.А. Івченко, О.М. Іскізаров, І.О. Карлова, А.А. Коваленко, Ю.В. Козлова, О.І. Копилюк, Ю.О. Корольов, О.А. Костюченко, В.Л. Кротюк, С.А. Кузнецова, Т.А. Латковська, В.В. Лещенко, С.М. Лобозинська, Н.С. Меда, Н.Ф. Ментух, О.А. Мірошніченко, Н.Г.Нагайчук, О.П Орлюк, І.В. Перелі, М.В. Плотнікова, О.М Селезньова, О.М. Сидоренко, О.І. Скаско, О.В. Солодкіна, В.В. Сухонос, Ю.О Тополь, Г.Ф. Фомін, О.Р. Шевчук, С.М. Юрченко тощо.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз банківської діяльності, її правових основ, розкритті правового статусу керівних органів НБУ, а також виявлення проблемних питань розвитку нормативно-правових актів та окреслення перспективних напрямів реформування національного законодавства, норми якого регулюють діяльність НБУ.

Досягнення цієї мети вимагає вирішення таких **завдань**:

- розкрити сутність банківської діяльності, функції, принципи та роль НБУ у регулюванні грошово-кредитної політики;
- визначити правові аспекти діяльності Ради НБУ та Правління НБУ;
- провести загальну характеристику нормативно-правових актів, що регулюють діяльність НБУ;
- встановити основні напрямки реформування національного законодавства, норми якого регулюють діяльність НБУ.

Об'єктом дослідження є сукупність вітчизняних нормативно-правових актів, що регламентують діяльність НБУ.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти фінансово-правових засад діяльності НБУ.

Методи дослідження. Для розкриття теми роботи використано філософські, загальнонаукові і спеціально-правові методи дослідження.

Так, у проведеному дослідженні використано філософську методологію, а саме: діалектичний, антропологічний, природно-правовий підходи при розкритті правових аспектів банківської діяльності загалом та при з'ясуванні функцій, принципів та ролі НБУ.

З-поміж загальнонаукових методів, використаних у дослідженні, слід виокремити наступні: об'єктивності, системного аналізу, дослідницької повноти, узагальнення, аналогії, котрі спрямовані на розкриття характерних рис фінансово-правових засад діяльності НБУ, а також висвітлення сутності категорій банківська діяльність, банк та ін.

Також у дослідженні розкрито спеціально-правові методи, зокрема формально-правовий при аналізі нормативно-правових актів, що становлять основу банківського законодавства України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є комплексним дослідженням фінансово-правових засад діяльності НБУ. Наукова новизна одержаних результатів знайшла своє відображення в таких положеннях:

визначено, що банківська діяльність включає здійснення обмінних операцій, відкриття і закриття банківських рахунків, надання банками позик і кредитів, а також залучення матеріальних ресурсів юридичних та фізичних осіб на депозитні рахунки;

встановлено, що однією з основних функцій діяльності НБУ є забезпечення ним стабільності грошово-кредитної політики держави;

обґрунтовано, що подвійна правова природа НБУ проявляється в тому, що він з однієї сторони провадить господарську діяльність, а також з іншої сторони виступає органом державного управління при реалізації банківської діяльності;

висловлено пропозицію щодо вдосконалення деяких положень вітчизняного банківського законодавства, а саме потребує свого уточнення категорія банківського нагляду як елементу контрольної діяльності центрального банку у Законі України «Про Національний банк України».

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані:

- при вдосконаленні чинного законодавства України у сфері діяльності НБУ;
- у навчальному процесі при викладанні курсів «Фінансове право», «Банківське право» та ін.;
- при написанні підручників і навчальних посібників, що пов'язані з питаннями теоретико-правових засад діяльності НБУ.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Обсяг рукопису становить 101 сторінку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність банківської діяльності

Утворення НБУ та вітчизняних комерційних банків дали поштовх для розвитку банківської діяльності в Україні.

Банки виступають як одні з найстаріших і найбільших за активами фінансових посередників [59, с. 3-4]. Банківська діяльність сучасних банків базується насамперед на здійсненні банківських операцій по наданню кредитів, залученні депозитів і здійсненні розрахункових операцій власних клієнтів.

Ключові засади банківської діяльності є актуальними на усіх етапах становлення української держави. Розвиток банківської діяльності розкриває особливості функціонування банківських установ у національній історії, а також закладає можливості аналізу наявних недоліків для майбутнього вдосконалення правових засад банківської діяльності.

Банківська діяльність є однією зі сфер, де держава нічого не збирається залишати тільки на саморегулюванні ні в найближчому майбутньому, ні в перспективі [27, с. 90].

Банківська діяльність в українській державі розпочалася в середині XVIII ст. Такий розвиток системи відбувався паралельно із становленням банківської системи в сусідній Росії. Торгові відносини базувались на готівці, а промисловість могла розвиватись за кошти держави. В Україні комерційні кредити почали надаватись порівняно пізно поряд із Європою. Найпершими позичальниками стали уряд та деякі землевласники, а кредиторами ставали підприємці, що займались лихварством. При поміщицькому господарстві дана діяльність дала можливість безконтрольно піднімати відсотки по кредитах. Крім того, в період з 1769 по 1774 роки Росія випускала в обіг паперові гроші на суму 20 млрд. руб. Це стало поштовхом до створення казенних банків та

банківських контор у провінціяї, що мали намір вдосконалювати грошовий обіг в імперії, а також надавали позички [17, с. 46-47].

Вітчизняне банківське законодавство чітко визначає поняття банківської діяльності.

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5], банківська діяльність виступає залученням у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб, а також розміщення таких коштів від свого імені, на власних умовах та на свій ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб.

Теорія банківського права також розкриває сутність банківської діяльності.

Поняття «банківська діяльність» дослідники розглядають у широкому та у вузькому розумінні. У широкому розумінні під банківською діяльністю розуміються всі види операцій, які можуть здійснювати відповідно до законодавства банки, а у визначених законом випадках — інші юридичні особи. У вузькому розумінні банківська діяльність включає в себе лише ті операції, які виділяють банк з числа інших фінансово-кредитних установ. Для операцій, які у сукупності можуть здійснювати лише банки пропонують використовувати термін «операції виключної компетенції банків» [17, с. 14].

Загалом банківська діяльність має включати здійснення насамперед обмінних операцій, відкриття і закриття банківських рахунків, надання банками позик і кредитів, а також залучення матеріальних ресурсів юридичних та фізичних осіб на депозитні рахунки.

Глава 8 Закону України «Про банки і банківську діяльність» закріплює вимоги до діяльності банку. Так, банк може надавати банківські та інші фінансові послуги (окрім послуг по страхуванні), а також здійснювати іншу діяльність, котра визначена в законодавстві. Крім того, банк має право провадити банківську діяльність на основі банківської ліцензії при наданні визначених банківських послуг.

Такі банківські послуги дозволяють відповідно до законодавства надавати виключно банку. Так, центральний депозитарій цінних паперів може здійснювати деякі банківські операції на базі ліцензії на здійснення даних банківських операцій, котра видається лише у встановленому порядку НБУ.

Банк може надавати своїм клієнтам, окрім інших банків, передбачені фінансові послуги, зокрема при укладенні з юридичними особами, а саме комерційними агентами агентських договорів. Такий перелік фінансових послуг, котрі банк може надавати власним клієнтам при укладенні агентських договорів, встановлює НБУ. Банк повинен повідомляти національний банк про укладені ним агентські договори. Крім того, національний банк провадить реєстр комерційних агентів банків, а також встановлює вимоги до них. Банк може укладати агентський договір з юридичною особою, котра відповідає вимогам, що встановлені НБУ.

Важливо підкреслити, що кожен банк, крім надання фінансових послуг, може здійснювати і діяльність по відношенню до:

- інвестицій;
- у сфері випуску власних цінних паперів;
- випуску, розповсюдженню і проведенні лотерей;
- зберіганні цінностей або ж наданню в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа;
- послуг у сфері інкасації коштів та перевезенні валюти;
- веденні реєстрів власників іменних цінних паперів, проте окрім власних акцій;
- консультування та інформаційних послуг у банківській та інших фінансових сферах.

Відтак, банківська діяльність буде включати в себе такі групи банківських операцій, як:

- залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб;
- розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;

- відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [17, с. 14].

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про Національний банк України» [4] НБУ може здійснювати такі операції:

1) надавати кредити банкам по підтримці ліквідності за ставкою, що є не нижчою за ставку рефінансування НБУ та в порядку, котрий визначений національним банком;

2) надавати кредити Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на тих умовах, що визначені нормативно-правовими актами НБУ;

3) здійснювати дисконтні операції з векселями і чеками в тому порядку, що визначений національним банком;

4) купувати та продавати цінні папери у визначеному законодавством порядку;

5) відкривати власні кореспондентські, а також металеві рахунки у закордонних банках і провадити рахунки банків-кореспондентів;

6) купувати та продавати валютні цінності за-для монетарного регулювання;

7) зберігати банківські метали, купувати та продавати банківські метали, дорогоцінні метали та камені, а також інші коштовності, пам'ятні та інвестиційні монети з дорогоцінних металів у межах внутрішнього і зовнішнього ринків без квотування і ліцензування;

8) розміщувати золотовалютні резерви самостійно або ж через банки, котрі уповноважені ним на ведення валютних операцій, виконувати операції з золотовалютними резервами України з банками, рейтинг котрих за класифікацією міжнародних рейтингових агентств підпадає під вимоги основних банків катерогії, що не нижча до категорії А;

10) видавати гарантії і поруки, у відповідності до положення, що затверджене Радою НБУ;

11) вести рахунок центрального органу виконавчої влади, котрий реалізує державну політику у галузі казначейського обслуговування бюджетних коштів, при цьому без жодної оплати і нарахування відсотків;

12) виконувати операції по обслуговуванню державного боргу, що пов'язані із розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням і виплатою доходу за ними;

13) вести особові рахунки кожного з працівників національного банку;

14) вести рахунки різноманітних міжнародних організацій;

15) здійснювати безспірне стягнення коштів з рахунків своїх клієнтів у відповідності до вітчизняного законодавства, зокрема за рішенням суду;

16) вести рахунки Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

17) взаємодіяти з Центральним депозитарієм цінних паперів для реалізації власних операцій з цінними паперами;

18) встановлювати прямі кореспондентські відносини з міжнародними депозитаріями для реалізації функцій грошово-кредитної політики та управління державним боргом по депонуванню облігацій зовнішньої державної позики у визначених іноземних депозитаріях;

19) забезпечувати проведення клірингу та розрахунків за правочинами на фінансових ринках при утворенні та регулюванні діяльності Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках, зокрема шляхом підтримки його ліквідності у порядку, що визначений національним банком;

20) вести інформаційну базу по відношенню до договорів, котрі укладають на фінансовому ринку, у порядку, котрий визначений національним банком.

Водночас національний банк має право здійснювати й інші операції, котрі необхідні йому для забезпечення виконання власних функцій.

Крім того, національний банк може встановлювати плату за надавані ним відповідно до законодавства послуги, а саме реалізовані операції.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк може здійснювати діяльність, надавати банківські та інші фінансові послуги в

національній валюті, а при наявності окремої ліцензії НБУ також і в іноземній валюті.

Банк може здійснювати будь-які правочини, котрі необхідні для надання ним банківських та інших фінансових послуг, а також на здійснення іншої діяльності.

Банк може розпочати новий вид діяльності або надання нового виду фінансових послуг при умові виконання встановлених НБУ визначених вимог для даного виду діяльності або послуги. Банк у термін не пізніше як за один місяць до початку нового виду діяльності або по наданню нового виду фінансових послуг має повідомити про це НБУ у відповідності з вимогами, а також в порядку, що встановлені національним банком.

НБУ також з метою захисту прав окремих вкладників та інших кредиторів може визначати додаткові вимоги, включаючи вимоги для підвищення рівня регулятивного капіталу банку чи інших фінансових нормативів, для визначеного виду діяльності та надання фінансових послуг, котрі може здійснювати банк.

Окрім цього, банк самостійно встановлює відсоткові ставки, а також комісійну винагороду за надані ним послуги.

Банківським законодавством України також встановлено обмеження щодо здійснення банківської діяльності банками України. Зокрема, банкам забороняється здійснювати такий вид діяльності як ризикова, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку. Банкам забороняють діяльність у сфері матеріального виробництва, торгівлі (окрім продажу пам'ятних, ювілейних і інвестиційних монет) та страхування, за винятком здійснення завдань страхового посередника.

Законом України «Про банки і банківську діяльність» також встановлені обмеження при реалізації деяких видів банківської діяльності, таких як обмеження пов'язані зі здійсненням кредитних операцій (стаття 49), обмеження, що стосуються діяльності, пов'язаної із здійсненням інвестицій

(стаття 50), а також обмеження здійснення розрахункових банківських операцій (стаття 51).

Спеціалізованим банкам (окрім ощадного) заборонено залучати вклади (депозити) від фізичних осіб котрі перевищують 5 відсотків капіталу самого банку.

Банк також може мати у власності нерухоме майно при загальній вартості не більше 25 відсотків капіталу банку. Таке обмеження не поширюється зокрема на:

- приміщення, котре гарантує технологічне здійснення банківських функцій;

- майно, що перейшло до банку у власність при здійсненні прав заставодержателя у відповідності до умов договору застави;

- майно, котре було набуто банком для запобігання шкоді при умові, що дане майно може бути відчужено банком протягом одного року з дня набуття на нього права власності.

Деякі дослідники виокремлюють ряд об'єктів та суб'єктів банківської діяльності.

Так, об'єктами банківської діяльності встановлюють фінансові інструменти, а саме гроші, цінні папери та валютні цінності. Гроші відповідно можуть виконувати лише функції засобу обігу (платежу), засобу збереження, товару (кредит), але тільки не функції міри вартості. Гроші можуть використовувати у готівковій або безготівковій формі. Цінні папери, що є об'єктами банківської діяльності мають мати грошове вираження, і при цьому бути корпоративними або розрахунковими, але тільки не товарними й мати відповідний мінімальний обіг.

Вище зазначені три об'єкти банківських правовідносин відображають такі основні сегменти фінансового ринку, на яких працюють банки та небанківські кредитно-фінансові установи, - ринок капіталів, ринок цінних паперів (вторинний) та валютний ринок [59, с. 20-21].

Крім того, до об'єктів банківської діяльності можна віднести інформацію, котра відповідно становить банківську таємницю. Згідно зі ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківською таємницею є інформація у сфері діяльності та фінансового стану клієнта, котра стала відомою банку при обслуговуванні клієнта та взаємовідносин з ним чи третім особам у процесі надання послуг банку.

Одним із ключових суб'єктів банківської діяльності обов'язково має бути банк або кредитна організація, то йдеться про наявність спеціального суб'єкта. Залежно від суб'єктного складу виокремлюють такі види банківських правовідносин:

- між банками і клієнтами;
- між центральним банком і банками;
- між окремими банками щодо здійснення банківських операцій;
- між банками щодо створення банківських об'єднань;
- між центральним банком і органами державної влади у сфері підзвітності;
- між центральним банком і урядом держави щодо проведення спільної економічної політики;
- між центральними банками держав [59, с. 21-22].

У системі державною регулювання банківських відносин провідне місце займає НБУ, який є центральним банком України, особливим центральним органом державною управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації котрого регламентовано Конституцією України та законами України. Законний обов'язок НБУ полягає в підтримці економічної політики влади, і ця підтримка має макроекономічний характер – забезпечення стабільності національної грошової одиниці [30, с. 164].

Особливу увагу слід звернути на процеси формування в банківській сфері системи ефективного нагляду з боку наглядових органів, створення єдиного підходу до розуміння системи банківського нагляду і контролю, її змісту та порядку застосування на практиці як наглядовими органами, так і

комерційними і некомерційними банками, наголошуючи перш за все на створенні всередині самих банків ефективних служб внутрішнього контролю. Наявність у банку такої служби дала б змогу координувати роботу не тільки самого банку, а й його відносини з контролюючими органами, відстежувати б усі банківські ризики, що мають місце в роботі банку. Усе це в свою чергу значно полегшило процеси здійснення департаментами національного банку та іншими контролюючими органами попереднього та поточного контролю, а також виїзного та безвиїзного інспектування банків [72, с. 128].

Банківське регулювання відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національний банк України» є однією із функцій НБУ, яка полягає у створенні такої системи норм, котра б регулювала діяльність банків, визначала загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківською нагляду, відповідальність за порушення банківською законодавства, а відповідно банківський нагляд розглядається як система контролю та активних впорядкованих дій НБУ, що спрямовані на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких НБУ здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів банку.

Основна мета банківського нагляду і банківського регулювання полягає у створенні безпеки та надійної фінансової стабільності банківської системи, і відповідно захисту інтересів вкладників і кредиторів.

У банківському законодавстві України, а зокрема в розділі 4 Закону України «Про банки та банківську діяльність» закріплено положення, які стосуються регулювання банківської діяльності та банківського нагляду.

Ст. 66 закріплює форми регулювання банківської діяльності. Так, державне регулювання діяльності банків здійснюється НБУ у таких формах:

- 1) по-перше, адміністративного регулювання, а саме:
  - реєстрації банків і ліцензування їх діяльності;
  - встановленню вимог та обмежень для діяльності банків;

- накладення санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
  - нагляду за діяльністю банків;
  - наданню рекомендацій у сфері діяльності банків.
- 2) по-друге, індикативного регулювання, зокрема:
- встановленню обов'язкових економічних нормативів;
  - визначенню норм обов'язкових резервів для банків;
  - встановленню норм відрахувань до резервів для покриття ризиків від активних банківських операцій;
  - визначенню відсоткової політики;
  - рефінансуванню банків;
  - кореспондентських взаємовідносин;
  - управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції;
  - операцій з цінними паперами на окремому відкритому ринку;
  - імпорту і експорту капіталів.

Метою банківського нагляду виступає стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку у сфері забезпечення безпеки зберігання коштів кожного клієнта на банківських рахунках. Наглядова діяльність Національного банку України повинна охоплювати: банки, їх відокремлені підрозділи, афілійовані та споріднені особи банків, банківські групи, учасників банківських груп в Україні та за межами країни, установи іноземних банків в нашій державі, інших юридичних та фізичних осіб при дотриманні вимог по здійсненню банківської діяльності.

Для цілей банківського нагляду Національний банк України може отримувати від органів державної влади та інших осіб інформацію, зокрема конфіденційну, по фінансовому стану засновників банків та осіб, котрі отримують або збільшують ключову участь у банку, їх ділової репутації, фондів надходження коштів, котрі будуть використовувати для формування статутного капіталу банку. При цьому державні органи та інші особи мають протягом 20 днів з дня отримання запиту центрального банку надати йому таку інформацію.

Крім того, при реалізації засад банківського нагляду Національний банк України може вимагати від банків та їх керівників, банківських груп, а також учасників банківських груп усунути порушення банківського законодавства, дотримання нормативних актів національного банку для уникнення або зменшення небажаних наслідків, котрі можуть загрожувати безпеці коштів, що довірені даним банкам, або ж завдати шкоду нормальному веденню банківської діяльності. Якщо національний банк при проведенні банківського нагляду дійде до висновку, що дана система управління ризиками банку неефективна або неадекватна, банк повинен негайно розробити та подати на погодження до центрального банку розроблений план заходів, котрі спрямовані на усунення виявлених недоліків.

Важливо, що НБУ може запровадити особливий режим контролю за діяльністю кожного банку, а також призначити куратора такого банку. Спеціальний режим контролю виступає додатковим інструментом банківського нагляду. При здійсненні такого режиму контролю за діяльністю банку центральний банк може заборонити банку використовувати для розрахунків окремі прямі кореспондентські рахунки та вимагати від банку здійснення розрахунків виключно на консолідований кореспондентський рахунок.

При проведенні банківського нагляду НБУ може також користуватися за окремими угодами послугами визначених установ.

При відкритті у банку банківської ліцензії НБУ інформує про це певні органи банківського нагляду інших країн, в котрих такий банк мав філії або ж кореспондентські чи інші рахунки.

НБУ може здійснювати банківський нагляд у двох формах, а саме інспекційних перевірок та безвиїзного нагляду. Центральний банк крім того, у межах безвиїзного нагляду, може письмово вимагати від банків копії документів та письмові пояснення щодо його діяльності. Банк повинен на письмову вимогу надавати НБУ таку інформацію та копії документів.

У разі розгляду питань про застосування заходів впливу до конкретного банку НБУ може запрошувати для надання пояснень голову правління або голову ради даного банку.

Тому самий ефективний банківський нагляд має складатися із дистанційного і інспекційного нагляду. Банківський нагляд повинен включати вступний, дистанційний або документарний контроль та інспектування безпосередньо на місцях [27, с. 92].

При здійсненні банківського нагляду НБУ може вимагати від банків та їх очільників усунення порушень банківського законодавства, виконання вимог актів національного банку з метою уникнення або подолання небажаних для себе наслідків, котрі могли б поставити під загрозу безпеку самих коштів, довірених даним банкам, або ж завдати шкоду правомірному проведенню банківської діяльності. Центральний банк також може користуватися послугами і інших організацій за окремо визначеними угодами. НБУ здійснює банківський нагляд на індивідуальній, а також консолідованій основі і при цьому застосовує певні заходи впливу за порушення вимог нормативних актів у сфері банківської діяльності [22, с. 49].

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» при здійсненні нагляду за установами, котрі здійснюють ведуть банківську діяльність в інших державах, центральний банк співпрацює з деякими органами таких країн. Повідомлення, котре надіслане відповідними органами таких держав, може використовуватися тільки з метою 1) перевірки ліцензії установи щодо можливості ведення діяльності і 2) для перевірки можливості проведення банківської діяльності.

Разом з тим, національний банк при здійсненні нагляду може співпрацювати з іншими державними органами, котрі проводять регулювання ринків фінансових послуг, а також з відповідними органами нагляду за фінансовими установами іноземних держав. Дана співпраця має відбуватися на підставі укладених договорів, меморандумів або в інших передбачених законодавством формах.

Законом України «Про Національний банк України» встановлено, що національний банк може здійснювати постійний нагляд за додержанням банками та їх підрозділами, афілійованими і спорідненими особами банків на усій території України та за кордоном, банківськими групами, представництвами і філіями іноземних банків в нашій державі, а також іншими юридичними і фізичними особами банківського законодавства, нормативно-правових актів, що видаються національним банком та економічних нормативів.

Водночас у науковій літературі дискутується питання про виведення банківського нагляду з-під компетенції самого національного банку. Зокрема, на думку деяких дослідників, акумуляція всієї адміністративно-командної та грошово-кредитної системи в повноваженнях однієї установи може призвести до непотрібної бюрократизації, зайвої регламентованості і в кінцевому результаті до втрати ініціативи всіх органів, що підлягають контролю. Разом з тим, за такого устрою кредитної системи можливі певні зловживання [27, с. 92].

Отже, банківська діяльність включає здійснення насамперед обмінних операцій, відкриття і закриття банківських рахунків, надання банками позик і кредитів, а також залучення матеріальних ресурсів юридичних та фізичних осіб на депозитні рахунки.

1.2. Функції, принципи та роль Національного банку України у регулюванні грошово-кредитної політики

НБУ відіграє ключову роль у регулюванні грошово-кредитної політики держави.

Грошово-кредитна політика — це визначена сукупність заходів у сфері грошового обігу та кредиту, що спрямовані на забезпечення стабільності національної валюти, стримування інфляційних процесів в економіці країни, регулювання економічного росту, забезпечення зайнятості населення та

вирівнювання платіжного балансу країни [59, с. 89-90]. Мета грошово-кредитної політики центрального банку полягає у створенні сприятливих умов для зайнятості робочої сили, стримування інфляції, регулюванні темпів економічного зростання та збалансованості народного господарства і платіжного фонду [47, с. 32].

Правове становище НБУ на сьогоднішній день є відображенням саме тих процесів, котрі відбуваються в економіці нашої країни, рівнем розвитку її політичних інститутів, а також демократичних традицій нашого суспільства, його економічної культури і ін. Саме національний банк як і інші центральні банки зарубіжних країн є юридичними особами, які мають спеціальний статус. Характерною особливістю в даному випадку є те, що їхнє майно відокремлено від майна держави. Хоча, власне на перший погляд може здатися, що це майно хоч і формально, але все-таки перебуває у власності держави, проте може розпоряджатися ним НБУ як самостійний власник. Саме цим НБУ відрізняється від інших державних банків, майно котрих контролює держава. Правовий статус НБУ в нашій країні закріплено в ключовому в Законі України «Про Національний банк України» [75].

Завдання, котрі поставлені перед НБУ, визначають його роль та місце в економічній системі України. Виконуючи відповідні функції та операції, НБУ впливає на всі сфери економічного життя країни і передусім забезпечує стабільність національної грошової одиниці [11, с. 31].

Існує ще одна ключова особливість – це передбачена подвійна правова природа національного банку як центрального банку країни. Національний банк наділений владними повноваженнями, а саме правом видавати нормативні акти, що є загальнообов'язковими для всіх суб'єктів господарювання та громадян і при цьому застосовувати у визначених ситуаціях заходи впливу за вчинене порушення банківського законодавства України. При цьому, національний банк не лише перебуває на бюджетному утриманні, а й відраховує такі суми перевищення доходів над видатками до центрального бюджету країни. Особливістю правового статусу даного банку ще й в тому, що з однієї сторони,

він становить структурну частину органів держави як орган, що є автономним, до сфери регулювання котрого належить банківська система усієї держави, а з іншого – національного банку є економічно самостійна юридична особа, котра має власний статутний фонд та має право від свого імені набувати права і нести обов'язки, позиватися і відповідати на позов у суді. Тому центральний банк має зобов'язання нести відповідальність, котра витікає з цивільно-правових відносин, а також відносин публічного характеру, де стороною є держава в особі певних державних органів, котрі реалізують власні владні повноваження [32, с. 59].

Отже, подвійна правова природа національного банку проявляється в тому, що він з однієї сторони провадить господарську діяльність, а також з іншої сторони виступає органом державного управління при реалізації банківської діяльності.

Говорячи про роль національного банку, слід зазначити такі дві обставини.

По-перше, необхідно взяти до уваги ту роль, яку банки відіграють в економіці. Тут важливо підкреслити не тільки велике значення банків в ринковій економіці, але й той факт, що вони пронизують усе господарство, пов'язують учасників ринку в єдине ціле. Власне і самі банки пов'язані між собою діловими відносинами. Тому фінансові ускладнення в одному банку з високою долею вірогідності загрожують перерости за принципом «доміно» у системну кризу з усіма її негативними наслідками.

Друга обставина також пов'язана з тією роллю, яку банки відіграють в економіці. В ринкових відносинах практично все побудовано на грошах, грошових потоках. Це означає, якщо держава має на меті розвиток економіки, управління її основними параметрами, то вона не може обійтися без банків. Банки у цьому аспекті є і об'єктами регулювання, і інструментом, за допомогою якого держава власне здійснює свої регулюючі функції. Інша справа, що в ринковій економіці недопустимим є диктат, який міг би завадити розвитку підприємницької ініціативи. Тому регулюючі органи повинні застосовувати

переважно ринкові методи, створюючи умови для діяльності банків у потрібному напрямку [27, с. 90].

Характерні риси української банківської системи базуються на загальних рисах і розкривають спільні засади її побудови поряд з іншими системами. Ключову роль у вітчизняній банківській системі відіграє НБУ.

Дворівнева банківська система передбачає існування одного центрального банку країни та інших комерційних банків. При цьому у вертикальній площині національний банк є керівним щодо комерційних банків, а по горизонтальній між усіма комерційними банками складаються партнерські відносини.

Тому за структурним підходом можна відокремлювати одно- та дворівневу банківські системи. Так, однорівнева система закріплює насамперед горизонтальні зв'язки між різними банками, проводить універсалізацію надаваних ними операцій і функцій. У межах власне такої системи кожна з кредитних установ, зокрема центральний банк, можуть перебувати на одному і тому ж ієрархічному рівні, виконуючи ідентичні функції у кредитно-розрахунковому обслуговуванні своїх клієнтів. Вказаний принцип побудови притаманний насамперед країнам із нерозвиненою економічною системою, а також державам в яких є адміністративно-командний принцип побудови власного апарату управління. Разом з тим, при дворівневій банківській системі передбачається побудова відносин між банками у двох площинах, а саме по вертикалі, а також по горизонталі. Так, по вертикалі усі відносини підлеглості між центральним банком як керівним банком, управляючими і низовими ланками, зокрема комерційними банками; по горизонталі ж виникають взаємовідносини рівного партнерства між кожною з низових ланок. В даному випадку перерозподіл адміністративних функцій і операцій, котрі пов'язані зі здійсненням обслуговування центральним банком у сфері грошового обігу, дає можливість враховувати лише взаємні інтереси таких двох категорій клієнтів як комерційні банки і урядові структури, причому тут перевагу мають віддати функції «банк банків» та управлінню діяльністю такої банківської установи з

метою регулювання та контролю за діяльністю ринку кредитно-фінансових послуг. Важливо, що дворівнева структура банківської системи ставить вимогу чіткого розмежування на нормативно-регулюючі та контрольні функції головного банку з однієї сторони та з іншої функції комерційних банків. Слід підкреслити, що у більшості зарубіжних країн такі банківські системи саме дворівневі [59, с. 46-47].

Тому вітчизняна банківська система є дворівневою, однак відносини між національним банком і банками є особливими, адже з одного боку банки є самостійно господарюючими суб'єктами і не підпорядковуються національному банку, тоді як з другого боку – банки перебувають під постійним наглядом національного банку, починаючи від реєстрації, отримання ліцензій та щоденного функціонування [13, с. 42-43]. Центральний банк є основоположним координуючим центром для усіх інших банків.

Специфікою національного банку та центральних банків інших країн є те, що вони можуть поєднувати в собі окремі риси комерційної банківської установи й державного відомства, а також наділені певними владними повноваженнями у сфері регулювання грошово-кредитної та банківської систем.

Разом з тим, головною метою НБУ постає засада забезпечення стабільності грошової одиниці, а для цього власне необхідно забезпечити високий ступінь його політичної, а також економічної незалежності. Перша засада проявляється в тому, що національний банк має встановити цільові орієнтири грошової маси і відповідно його дії схвалити як органи виконавчої так і законодавчої влади. Друга – вказує на самостійності банку у виборі інструментів забезпечення реалізації грошово-кредитної політики. Водночас для гарантування економічної незалежності національного банку важливе значення має ступінь проведеного ним контролю за кредитною системою країни [75].

Отже, національний банк гарантує стабільну діяльність банківської системи країни.

При розгляді банківської системи, що почала формуватися ще у 1991 р. після проголошення української незалежності основним завдання національного банку, який функціонує на першому рівні, є підтримка стабільності нашої національної грошової одиниці (гривні). Проте, враховуючи умови, що склалися у зв'язку з фінансовою кризою, основним завданням також виокремлюють стримування темпів самої інфляції. Так, грошово-кредитна політика має узгоджуватися з урядом країни. Тому в Україні існує особлива модель організаційної побудови сучасної банківської системи [11, с. 18]. Національний банк виступає у формі емісійного центру держави, як банк уряду, орган банківського регулювання і нагляду, орган монетарного та валютного регулювання економіки; за сприяння визначених законодавством функцій та операцій він може впливати на всі сфери економічного життя країни. Національний банк є головним банком держави, котрий виступає координатором усієї діяльності кредитних інститутів та може виконувати функції управління грошово-кредитними і фінансовими процесами в економіці нашої країни [61, с. 155].

На національний банк покладаються особливі функції, що дозволяє виокремити його з-поміж інших органів.

Традиційно виділяють чотири базові функції центрального банку:

- 1) емісія готівки та організація грошового обігу:
- 2) банк банків:
- 3) банк уряду:
- 4) реалізація грошово-кредитної політики.

Подібні функції розкривають і інші вчені. Зокрема зазначається, що традиційно НБУ виконує чотири основні функції, а саме провадить монопольну емісію банкнот, є банком банків, банкіром уряду, а також проводить грошово-кредитне регулювання і банківський нагляд [13, с. 63].

Також схожу класифікацію функцій, що проводять всіма без винятку центральними банками розкривають дослідники і здійснюють їх поділ на регулюючі, контрольні й обслуговуючі [17, с. 69].

Зокрема, до регулюючих функцій відносять:

- управління сукупністю грошового обігу;
- регламентація грошово-кредитної сфери;
- регламентація попиту та пропозиції на кредити.

Контрольні функції мають включати:

- проведення контролю за розвитком кредитно-банківської системи;
- здійснення валютного контролю.

Обслуговуючі функції проявляються:

- в забезпеченні платіжно-розрахункових взаємовідносин комерційних банків;
- у здійсненні кредитування банківських установ і безпосередньо уряду;
- у реалізації центральним банком функцій фінансового агента уряду.

Спеціальний правовий статус національного банку при реалізації положень у сфері грошово-кредитної політики розкривається на підставі законодавчо визначених функцій центрального банку країни.

Правовий аналіз Конституції України [1], а також Закону України «Про Національний банк України» [4] дають можливість виокремити функції національного банку та розподілити їх на основну та інші функції.

Розкриваючи основну функцію слід зазначити про ст. 99 Конституції України та ст. 6 Закону України «Про Національний банк України», котрі передбачають норми, які на НБУ як центральний банк держави покладають обов'язок по забезпеченню стабільності грошової одиниці гривні.

При цьому, на виконання закріпленої основної функції національний банк сприяє дотриманню стабільності усієї банківської системи, а також, у межах власних повноважень, - цінової стабільності на конкретному ринку [13, с. 61]. Основною метою відповідно цінової стабільності і є забезпечення такої купівельної спроможності гривні, котра досягається завдяки підтриманню достатньо низького рівня інфляції [45, с. 52-53]. Крім того, це має вплив на дотримання темпу економічного зростання та розвитку країни.

З-поміж функцій національного банку саме його діяльність щодо забезпечення стабільної грошово-кредитної політики виступає як визначальна.

Всі інші функції центральний банк здійснює для реалізації основної його функції. Через таку систему функцій здійснюється розкриття фінансово-правового змісту діяльності НБУ.

Ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» розкриває інші функції, що покладаються на НБУ:

- відповідно до розроблених Радою НБУ Основних засад грошово-кредитної політики визначає та проводить грошово-кредитну політику;
- монопольно здійснює емісію національної валюти України та організує готівковий грошовий обіг;
- виступає кредитором останньої інстанції для банків і організує систему рефінансування;
- встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна;
- організує створення та методологічно забезпечує систему грошово-кредитної і банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;
- регулює діяльність платіжних систем та систем розрахунків в Україні, визначає порядок і форми платежів, у тому числі між банками;
- визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює та забезпечує безперервне, надійне та ефективне функціонування, розвиток створених ним платіжних та облікових систем, контролює створення платіжних інструментів, систем автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації;
- здійснює банківське регулювання та нагляд на індивідуальній та консолідованій основі;
- здійснює погодження статутів банків і змін до них, ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законом випадках, веде

Державний реєстр банків, Реєстр аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків;

- веде офіційний реєстр ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток внутрішньодержавних платіжних систем;

- здійснює попередню кваліфікацію осіб, які можуть брати участь у виведенні неплатоспроможних банків з ринку, та складає перелік таких осіб;

- представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;

- здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій;

- забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та здійснення операцій з ними та банківськими металами;

- аналізує та прогнозує динаміку макроекономічних, грошово-кредитних, валютних та фінансових показників, у тому числі складає платіжний баланс;

- організує інкасацію та перевезення банкнот і монет та інших цінностей, видає ліцензії на право інкасації та перевезення банкнот і монет та інших цінностей;

- реалізує державну політику з питань захисту державних секретів у системі НБУ;

- бере участь у підготовці кадрів для банківської системи України;

- визначає особливості функціонування банківської системи України в разі введення воєнного стану чи особливого періоду, здійснює мобілізаційну підготовку системи НБУ;

- вносить у встановленому порядку пропозиції щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання функцій НБУ;

- здійснює методологічне забезпечення з питань зберігання, захисту, використання та розкриття інформації, що становить банківську таємницю;
- здійснює відповідно до компетенції повноваження у сфері депозитарного обліку;
- забезпечує облік і зберігання переданих йому цінних паперів та інших коштовностей, що конфісковані (заарештовані) на користь держави та/або таких, які визнані безхазяйними, для чого може відкривати рахунки в цінних паперах у депозитарних установах;
- здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах своєї компетенції, визначеної законом;
- визначає порядок здійснення в Україні маршрутизації, клірингу та взаєморозрахунків між учасниками платіжної системи за операціями, які здійснені в межах України із застосуванням платіжних карток, емітованих банками-резидентами;
- створює Засвідчувальний центр для забезпечення реєстрації, засвідчення чинності відкритих ключів та акредитації центрів сертифікації ключів, визначає порядок застосування електронного підпису, у тому числі електронного цифрового підпису в банківській системі України та суб'єктами переказу коштів;
- видає ліцензії небанківським фінансовим установам, які мають намір стати учасниками платіжних систем, на переказ коштів без відкриття рахунків та відкликає їх відповідно до законодавства;
- веде реєстр платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури;
- здійснює нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків;
- здійснює державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за небанківськими фінансовими установами-резидентами, які є платіжними організаціями та/або членами/учасниками платіжних систем у

частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема НБУ (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів);

- здійснює аналіз стану фінансової системи щодо фінансової стабільності.

Дані функції розкривають основні напрями функціонування і зміст діяльності НБУ.

Усі вищенаведені функції НБУ слід розподілити на такі дві групи. Перша група включає функції, котрі притаманні НБУ як банківській установі (зокрема кредитування, операції з валютою та банківськими металами, інкасація і ін.). До другої групи віднесено функції, котрі характеризують НБУ як орган державного управління. Водночас ключовою функцією є здійснення банківського регулювання та нагляду [11, с. 32]. З останнім трактуванням важко погодитись, оскільки законодавчо закріплена інша основна функція, що притаманна центральному банку країни.

Національний банк організується та функціонує відповідно до найбільш загальних правових принципів, котрі повинні бути притаманні більшості державних органів. Принципи системи НБУ слід визначити як закріплені в законі, обов'язкові для виконання основоположні ідеї й положення, що найбільш повно і всебічно відображають специфіку побудови національного банку та правовідносин, що виникають у цій сфері [59, с. 66-67].

До основних принципів діяльності НБУ слід віднести такі, як принцип законності, принцип нормотворчості, принцип незалежності, принцип взаємодії різних гілок державної влади, принцип підзвітності, принцип дотримання банківської таємниці, принцип економічної самостійності, принцип спеціальної правоздатності, принцип організації діяльності центрального банку на базі державної власності, принцип державної служби, принцип здійснення діяльності без мети отримання прибутку, організаційні принципи побудови системи національного банку (принципи централізації, єдності, вертикальної структури та колегіальності управління).

Принцип законності вказує, що НБУ є центральним банком держави, а також особливим центральним органом державного управління, його юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації визначає Конституція України, Закон України «Про Національний банк України» та інші закони України. У відповідності із принципом законності, НБУ виконує лише ті функції, які встановлені чинним законодавством.

Принцип нормотворчості НБУ полягає в тому, що підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання банківської діяльності, проведення банківських операцій, здійснення банківського нагляду і інші можуть прийматися виключно НБУ і є обов'язковими для органів державної влади і органів місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб. Нормативно-правові акти національного банку видаються у формі постанов правління банку, інструкцій, положень, правил і не можуть суперечити законам та іншим вітчизняним законодавчим актам, а також не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони згідно з законом пом'якшують або скасовують відповідальність. Однією з гарантій дотримання законності є вимога обов'язкової державної реєстрації актів національного банку в Міністерстві юстиції України [22, с. 39].

Великого значення для вітчизняної банківської системи набув принцип незалежності національного банку, згідно з яким: а) у межах наданої йому компетенції центральний банк є незалежним; б) не допускається втручання органів законодавчої та виконавчої влади або їх посадових осіб у виконання функцій і повноважень Ради чи Правління НБУ інакше, як у межах, котрі визначені законом [59, с. 68].

Принцип щодо взаємодії різних гілок державної влади розкривають положення, закріплені зокрема Конституцією України. Відповідно до ст. 85 основного закону, до ключових повноважень Верховної Ради України належить такі: призначення на посаду та звільнення з посади Голови НБУ за поданням Президента України; призначення на посади та звільнення з посад половини

складу Ради НБУ. Натомість ст. 106 вказує, що до повноважень Президента України відносять призначення на посади та звільнення з посад другої половини складу Ради НБУ.

Такий власне підхід дає можливість двом гілкам влади лише пропорційно, рівною мірою приймати участь у формуванні складу Ради НБУ і відповідно здійснювати регулятивний вплив держави на фінансово-кредитну політику, а також її реалізацію. Такі конституційні засади щодо формування вищого органу управління НБУ, а також його керівництва є наочним прикладом по рівновазі двох гілок влади в країні [31, с. 37].

Тому виходячи із системи стримувань і противаг, центральний банк не може бути банком парламенту або банком уряду. Водночас слід розуміти, що принцип взаємодії різних гілок державної влади є ключовим у побудові держави та її органів, оскільки різні гілки державної влади не є повністю незалежними одна від одної, а перебувають у тісному зв'язку та взаємодіють між собою [59, с. 68].

Суттєве значення для ефективної діяльності НБУ мають його відносини з урядом. Такі державні органи здійснюють взаємні консультації з питань грошово-кредитної політики, розробленню та здійсненню загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку країни. Крім того, НБУ здійснює підтримку економічної політики уряду країни, доки вона не буде суперечити забезпеченню стабільності гривні [31, с. 37].

Національний банк при взаємодії з президентом, парламентом та урядом виступає самостійним суб'єктом правовідносин.

Із принципу незалежності випливає і принцип підзвітності національного банку. Базуючись на положеннях Конституції України, законодавець встановив, що центральний банк підзвітний Президенту України та Верховній Раді України в межах їхніх конституційних повноважень [59, с. 68]. Хоча національному банку властиві характерні ознаки органів виконавчої влади, але при цьому є й суттєва відмінність - він не входить до системи органів, котру очолює уряд, і не підпорядкований йому [32, с. 58].

Така підзвітність відповідно до Закону України «Про Національний банк України» означає:

- забезпечення прийняття на посаду та звільнення Голови НБУ парламентом за поданням президента;
- здійснення призначення та звільнення президентом половини від складу Ради національного банку;
- здійснення призначення та звільнення парламентом половини складу Ради національного банку;
- виступ з доповіддю Головою НБУ перед парламентом про діяльність національного банку;
- подання до президента та парламенту два рази на рік інформації про фактичний стан грошово-кредитного ринку країни.

При цьому центральний банк щоквартально подає інформацію президенту, уряду та Комітету Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності по безготівковій емісії у визначеному періоді, а саме:

- щодо проведення операцій по рефінансуванню банків;
- щодо проведення інтервенцій в межах міжбанківського валютного ринку;
- щодо здійснення операцій на фондовому ринку України.

Національний банк може подавати президенту у визначеному порядку пропозиції по законодавчому врегулюванню питань, котрі спрямовані на виконання функцій центрального банку.

Також національний банк кожного року подає до президента, парламенту та уряду:

- у термін до 15 березня попередні монетарні показники в наступному році;
- у термін до 1 квітня інформацію щодо розрахунку частини прогнозованого прибутку у відповідності до розподілу поточного року, котра буде підлягати перерахуванню до державного бюджету;

- у термін до 1 вересня необхідну інформацію про розрахунок частини прогнозованого прибутку щодо його розподілу в наступному році, що буде перерахований до державного бюджету.

Щодо принципу дотримання банківської таємниці, то він означає:

1) закріплення в діючих законодавчих актах переліку відомостей, що складають банківську таємницю;

2) право клієнта фінансово-кредитної організації або центрального банку на збереження в таємниці та нерозголошення зазначених відомостей;

3) обов'язок фінансово-кредитної установи та центрального банку в повній мірі забезпечити дотримання відомостей, що складають банківську таємницю, а також відповідальність за їх розголошення [22, с. 42-43].

Одним з ключових організаційних принципів центрального банку є принцип економічної самостійності. Відповідно до цього принципу НБУ є економічно самостійним органом, який здійснює видатки за рахунок власних доходів у межах затвердженого кошторису, а у визначених законодавством випадках - також за рахунок державного бюджету. При виконанні зазначеного принципу національний банк може виконувати низку операцій для забезпечення своїх функцій:

- надання кредитів комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам для підтримки ліквідності заставкою не нижче ставки рефінансування центрального банку;

- здійснення дисконтних операцій з векселями і чеками;

- купівля та продаж на вторинному ринку цінних паперів тощо [59, с. 70].

Будучи органом державного управління, національний банк наділений важливими і дуже широкими повноваженнями, однак його діяльність має й певні обмеження. Принцип спеціальної правоздатності центрального банку, який полягає в наявності обмежень щодо його діяльності, які закріплені в ст. 71 Закону України «Про Національний банк України». Зокрема, національному банку забороняється:

- бути учасником чи акціонером банків та інших організацій, окрім випадків, котрі передбачені законом;
- реалізовувати операції з нерухомістю, окрім тих, котрі пов'язані із забезпеченням діяльності національного банку або ж його установ;
- проводити торговельну, виробничу, страхову та іншу діяльність, котра не відповідає визначеним функціям банку;
- надавати кошти в кредит, позику для юридичних та фізичних осіб, окрім випадків, котрі передбачені законом.

Водночас законодавчо встановлено також випадки, коли такі обмеження не стосуються:

- при набутті з метою відшкодування заборгованості національного банку будь-яких прав, а також активів при умові їх найшвидшого відчуження;
- при участі у капіталах деяких організацій, котрі здійснюють діяльність банку;
- проведенні виробничої діяльності Банкотно-монетного двору, фабрики банкотного паперу, а також Державної скарбниці України, котра проводиться у відповідності до положень, котрі затверджені правлінням банку;
- здійсненні виробничої діяльності державних підприємств, котрі належать до сфери управління центрального банку, при друці бланків цінних паперів, бланків по оформленню результатів надання адміністративних послуг, бланків документів, котрі мають посвідчувати особу та підтверджувати громадянство України, бланків документів, котрі повинні посвідчувати особу та підтверджують її спеціальний статус, бланків деяких документів, що у відповідності до законодавства потребують використання спеціальних елементів захисту або ж марок акцизного податку.

Принцип організації діяльності центрального банку на базі державної власності полягає на тому, що матеріальною базою для функціонування банку є наявність статутного фонду [22, с. 40]. Враховуючи те, що НБУ є юридичною особою, він зокрема наділений всіма ознаками, що характерні для юридичних осіб, у тому числі й наявністю відокремленого майна, що є об'єктом права

державної власності і перебуває у його повному господарському віданні [59, с. 70].

Відповідно до вітчизняного законодавства принцип державної служби може проявлятися в тому, що службовці НБУ є державними службовцями. Нижчестоящі службовці здійснюють підпорядкування тільки вищестоящим органам національного банку і не підпорядковуються місцевим органам влади чи відповідно управління [22, с. 42].

До основних принципів, котрі гарантують економічні засади проведення діяльності банку, слід віднести і принцип здійснення діяльності без мети отримання прибутку. Центральні банки не розглядаються як комерційні організації, хоча вони отримують у процесі своєї діяльності доходи.

Дослідники також виокремлюють організаційні принципи побудови системи національного банку, до яких відносять принципи централізації, єдності, вертикальної структури управління та колегіальності управління [59, с. 72-73].

Так, розглядаючи принцип централізації слід зазначити, що всі підрозділи центрального банку здійснюють грошово-кредитну політику під загальним, централізованим керівництвом національного банку, який наділений найповнішими повноваженнями щодо банківського регулювання, нагляду, контролю та здійснення банківських операцій на території всієї держави. Всі територіальні управління та інші органи, що включені до системи центрального банку, підпадають під контроль і нагляд з боку єдиного центру, яким є правління банку, що очолює голова [59, с. 73].

Закон України «Про Національний банк України» розкриває структуру НБУ, котра побудована за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням (ст. 22). До структури НБУ входять центральний апарат, відокремлені підрозділи, а також юридичні особи, котрі створені безпосередньо національним банком для забезпечення власної діяльності.

Коли говоримо про правовий статус філій (територіальних управлінь) НБУ, стверджуємо, що вони відповідно є найважливішими структурними

елементами системи центрального банку. В основі розташування територіальних управлінь центрального банку держави лежить адміністративно-територіальний устрій України [22, с. 41].

Із принципу централізації системи НБУ випливає, у свою чергу, принцип єдності системи центрального банку, який передбачає, що всім елементам системи притаманні спільність цілей, завдань, єдність організаційної побудови та здійснюваних функцій, а також методів їх здійснення та форм реагування на порушення чинного законодавства. Принцип вертикальної структури управління системою НБУ закріплений законом і означає, що призначення посадових осіб та їх підзвітність можуть здійснюватися виключно по вертикалі. Через організацію діяльності керівних органів центрального банку реалізується принцип колегіальності управління, оскільки і рада банку, і його правління є колегіальними органами. Колегіальне управління центрального банку пояснюється, в першу чергу, тією роллю, яку останній відіграє у фінансовій діяльності держави та завданнями, які стоять перед ним як перед керівником банківської системи зокрема та кредитної системи загалом [59, с. 74].

Таким чином, ключову роль регламентування грошово-кредитної політики держави відіграє НБУ. Центральний банк країни виступає основоположним координуючим центром для усіх інших банків. При цьому подвійна правова природа НБУ розкривається в тому, що він з однієї сторони провадить господарську діяльність, а також з іншої сторони виступає органом державного управління при реалізації банківської діяльності.

На НБУ покладаються особливі функції, що дозволяє виокремити його з-поміж деяких органів. Так, функції НБУ розподіляють на основну та інші функції.

Основоположною функцією НБУ є забезпечення ним стабільного функціонування грошово-кредитної політики держави. Інші функції НБУ реалізує для впровадження його основної функції і відповідно такою системою функцій розкривається фінансово-правовий зміст діяльності НБУ.

Основними принципами діяльності НБУ є такі принципи: законності, нормотворчості, незалежності, взаємодії різних гілок державної влади, підзвітності, дотримання банківської таємниці, економічної самостійності, спеціальної правоздатності, організації діяльності центрального банку на базі державної власності, державної служби, здійснення діяльності без мети отримання прибутку, організаційні принципи побудови системи національного банку (принципи централізації, єдності, вертикальної структури та колегіальності управління).

1.3. Правове регулювання діяльності комерційних банків

Складовим елементом діяльності грошово-кредитної системи держави виступають комерційні банки.

Правове регулювання діяльності комерційних банків базується на законодавстві України, в тому числі актах НБУ. Базовим нормативним актом, що регламентує правові засади діяльності комерційних банків в Україні є Закон України «Про банки і банківську діяльність».

Комерційні банки як банки другого рівня складають основу банківської системи України. Їх задача – обслуговування юридичних і фізичних осіб, надання їм різноманітних видів послуг [35, с. 298]. Комерційні банки здійснюючи банківську діяльність діють в межах єдиного грошово-кредитного ринку та виступають загалом елементом фінансово-кредитної системи усієї держави.

Ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5] розглядає банк як юридичну особу, котра отримала виключне право на підставі ліцензії НБУ здійснювати у сукупності такі операції, зокрема: залучати у вклади грошові кошти фізичних і юридичних осіб та розміщувати зазначені кошти від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкривати і вести банківські рахунки фізичних та юридичних осіб.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» (ст. 4) вказує, що банківська система України повинна складатися з НБУ та інших банків, а також філій іноземних банків, котрі створені і діють на території України у відповідності до положень вітчизняного законодавства.

Термін «комерційні банки» виступає синонімом терміна «інші банки» [17, с. 58].

Тому поняття комерційних банків застосовується на практиці при характеристиці банків на другому рівні банківської системи.

Слово «банк» походить від італійського слова «banca», що у перекладі означає «лавка», тобто місце, де обмінювались гроші. У французькій мові слово банк має спільне коріння із словом «bancue», тобто «скриня», місце, де щось зберігають [22, с. 54].

Виникнення комерційних банків в Україні відбулось на початку ХХ ст. В Україні фактично діяли три контори Державного банку Росії та 19 його філій, існувала розгалужена система комерційних банків, значного поширення набули товариства взаємного кредиту (26), міські суспільні банки (38), селянські банки (148), позичкові каси (66).

Основою складової нової банківської системи України було утворення перших вітчизняних кооперативних комерційних банків, після прийняття в 1988 р. Закону СРСР «Про кооперацію». Саме перший кооперативний банк «Таврія» зареєстровали у листопаді 1988 р., а перший прототип комерційного банку – Український інноваційний банк заснували у січні 1989 р. у столиці [13, с. 91-92].

У 1991-1992 рр. була проведена велика робота, в результаті якої створено дворівневу банківську систему: на першому рівні — НБУ з територіальними обласними відділеннями, а на другому — банки [47, с. 20].

Формування нової банківської системи України складається декількох періодів:

- перший (1989-1991 рр.) – продовжують реєструватись українські банки у Москві, виниють банки зі змішаною формою власності;

- другий (1991-1992 рр.) – перереєстровуються усіх вітчизняні банки НБУ, продовжують відбуватись зміни у складі їх засновників;
- третій (1992-1993 рр.) – активно створюються банки “нової хвилі” із залученням власного приватного капіталу;
- четвертий (1994-1996 рр.) – відбувається призупинення інфляційних процесів, активізується діяльність національного банку з регулювання діяльності різних комерційних банків, починається банківська криза та банкрутство деяких банків;
- п’ятий (1996-2000 рр.) – активно діє національний банк у сфері подолання інфляційних процесів, а також щодо сприяння впровадження грошової одиниці;
- шостий (2001-по даний час) – зміцнюються активи комерційних банків та поступово їх капіталізують іноземні фінансові інститути [13, с. 92-93].

У правовому статусі банків можна виокремити ряд компонентів: правовий режим створення банку, його організації, компетенції органів, діяльності, реорганізації та ліквідації тощо [59, с. 104]. Правовий статус банків поєднує в собі елементи правового статусу суб’єкта приватного та публічного права, що засвідчує про складну його правову природу та особливість банківських правовідносин в яких вони беруть участь [13, с. 94].

Банк можна віднести до підприємств з особливим статусом, оскільки відповідно до ст. 62 Господарського кодексу України [2] підприємство виступає самостійним суб’єктом господарювання, що створено компетентним органом державної влади чи органом місцевого самоврядування, або іншими суб’єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому даним кодексом та іншими законами.

Розглядаючи ознаки банку, доцільно звернути увагу на таке. Банк є підприємством, і водночас його слід розглядати як комерційну юридичну особу, оскільки його діяльність спрямована на отримання прибутку. Однак при цьому банк наділений спеціальною компетенцією, оскільки отримує прибуток лише

шляхом здійснення певних операцій. Тобто банк є кредитною організацією, що створена для здійснення банківських операцій. Комерційний банк може діяти виключно на підставі ліцензії, яку видає національний банк [59, с. 104]. Акумуляція і перерозподіл грошових коштів населення та суб'єктів господарювання в кредити і інвестиції - найважливіша функція банків, яка істотно впливає на розвиток економіки. Вона визначається стійкістю суб'єктів господарювання і рівнем заощаджень населення, а перерозподіл коштів - попитом і пропозицією на ринку [26, с. 188].

Одними з основних видів банківських операцій комерційних банків є ведення рахунків у національній та іноземній валютах, проведення розрахунків, а також надання кредитів.

Комерційні банки відіграють основну роль кредитної системи. В процесі історичного розвитку почали виникати сегментовані та універсальні банківські установи. Сегментована структура передбачала чіткий законодавчий розподіл сфер їх операційної діяльності, а також функцій щодо окремих видів фінансових установ. Такі структури склалися, зокрема, у США та Японії, де самі банківські операції з приймання депозитів та видачі короткотермінових кредитів були на законодавчому рівні відокремлені від операції по випуску та розміщенню цінних паперів різних промислових компаній і деяких інших спеціальних різновидів послуг. Коли ж йшла мова про універсальну структуру, то законом не передбачались обмеження щодо окремих видів таких операцій і сфер фінансового обслуговування. Всі інститути кредитно-фінансової сфери можуть укладати угоди по будь-якому виду і надавати клієнтам увесь спектр операцій. Універсальні ж банки існували у певних західноєвропейських країнах, а саме таких як Німеччина, Франція, Швейцарія, Великобританія та ін. Ключову роль у функціонуванні банківського сектора в даних країнах має відігравати висока ступінь самоконтролю різних фінансових інститутів, суворе дотримання ними деяких звичаїв і традицій, що узгоджені банківським співтовариством на міжнародному рівні [59, с. 103].

В Україні діють різноманітні банки. Теорія і законодавство виокремлюють різноманітні їх види та організаційно-правові форми.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» законодавчо закріплює засади діяльності державного (ст. 7) та кооперативного банків (ст. 8).

Кооперативні банки створюються за принципом територіальності і поділяються на центральні та місцеві [20, с. 369].

Законодавство регламентує ті організаційно-правові форми, у яких може утворюватися банк. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про банки та банківську діяльність» банки в Україні створюються у формі публічного акціонерного товариства або кооперативного банку.

Дослідники виокремлюють функціонують банків в Україні як універсальних або як спеціалізованих (ощадні, інвестиційні, клірингові (розрахункові), іпотечні) [31, с. 33]. Поділ комерційних банків на універсальні і спеціалізовані пов'язаний з тими операціями, які вони відповідно виконують.

Будь-яким банківським системам, як правило, притаманна наявність саме універсальних та спеціалізованих фінансово-кредитних установ, функціонування та ефективна діяльність крупних і малих банків. Водночас кожна ланка такої системи має мати високий рівень самостійності, при цьому не обмежуючи свою територію. Крім того має дотримуватись принцип розмежування компетенцій, розкриття системи відповідальності кожним з учасників на ринку саме позичкових капіталів [59, с. 45].

Світова практика виробила два принципи побудови комерційних банків:

- принцип сегментування — характерний для США та Японії, де банкам заборонено здійснювати операції з цінними паперами корпорацій, з нерухомістю, страхові операції;

- принцип універсальності — характерний для більшості країн Західної Європи, банки другого рівня можуть надавати будь-які фінансові послуги на грошовому ринку [47, с. 13].

Для комерційних універсальних банків притаманні деякі переваги та недоліки. Так, важливими перевагами універсальних банків слід вважати такі:

надання всебічного сервісу для клієнтів («все з одних рук»); надання послуг, котрі є нерентабельними для банків; надання більшої надійності вкладам за рахунок проведення їх диверсифікації; здійснення більш високої продуктивності банківської системи; надання більшої конкурентоспроможності банківських та небанківських установ. Головні недоліки універсальної банківської системи полягають перш за все в тому, що можливе виникнення конфліктних ситуацій між інтересами кожного з клієнтів і самим банком, а також у можливості концентрації влади [11, с. 142]. Тому подальший розвиток діяльності комерційних банків можливий при їх спеціалізації, що в свою чергу сприятиме ефективнішому функціонуванню банківської системи України.

На другому рівні вітчизняної банківської системи закріпились універсальні фінансово-кредитні установи, для котрих інвестування не є вузькоспеціалізованим напрямком їх діяльності. При цьому у зарубіжних країнах діє окрема складова банківської системи – інвестиційні банки, що здійснюють діяльність з кредитними і фондовими засобами інвестування. Незважаючи на наявну нормативно-правову базу для їх діяльності, спеціалізованих інвестиційних банків в Україні не створено. Хоча на ринку працюють банківські установи, що мають вказівки на інвестиційну складову їх функціонування [42, с. 285-287].

Банки також можна класифікувати за наявністю філій. Так, найбільш розповсюдженим типом банків в Україні виступають банки з розвинутою мережею філій або відділень. Крім того, активний розвиток банківської системи та банківська конкуренція протягом останніх років призводять до розширення мережі різноманітних банківських філій та відділень. Проте необхідність у скороченні витрат при фінансовій кризі змушують банки до скорочення власних філій або реорганізації їх у свої відділення [11, с. 139-140].

В Україні законодавство про місцеве самоврядування дозволяє діяльність комунальних банків. Так, комунальні банки можуть здійснювати будь-який перелік активних і пасивних операцій з урахуванням потреб основних своїх

клієнтів: комунальних підприємств, органів місцевого самоврядування, інших представників територіальної громади [21, с. 83].

За сучасних умов можна спостерігати тенденції щодо розмежування функцій і операцій комерційних банків з ціллю універсалізації їх діяльності, а також підвищення ефективності самої банківської діяльності і отримання прибутків. Послуги, що надають комерційні банки різноманітні, що не означає виконанням однакового набіру операцій. Кожен банк може визначати сферу власної діяльності, виходячи з потреб своїх клієнтів, що є у нього на обслуговуванні. Проте є основні, базові функції комерційних банків, які дають можливість віднести даний інститут до установ саме банківської системи. Основними функціями комерційного банку, що визначають його економічну сутність є: посередництво в кредитах, розрахунках і оплаті послуг, випуск кредитних обігових знарядь [45, с. 30].

Правовий механізм по створенню та припиненню діяльності комерційних банків України регламентований вітчизняним законодавством. Так, порядок створення банків регулюється главою 2 Закону України «Про банки та банківську діяльність».

Учасниками банку можуть бути юридичні і фізичні особи, резиденти та нерезиденти, а також держава в особі Кабінету Міністрів України або уповноважених ним органів. Власники істотної участі у банку повинні мати бездоганну ділову репутацію та задовільний фінансовий стан. Учасниками банку не можуть бути юридичні особи, в яких банк має істотну участь, об'єднання громадян, релігійні та благодійні організації [22, с. 62].

Банк має повне і скорочене офіційні найменування відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» викладене українською та іноземними мовами. Найменування банку має обов'язково містити слово «банк», а також вказівку на організаційно-правову форму банку. Крім того, банк має печатку зі своїм повним офіційним найменуванням.

Комерційні банки як основні інститути фінансово-кредитної системи, що реалізують операції з матеріальними ресурсами, мають спеціальні вимоги до

порядку їх створення та припинення на відміну від інших суб'єктів господарювання. Тому державна реєстрація юридичної особи, котра хоче здійснювати банківську діяльність, проводиться у відповідності до законодавства з питань державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців з урахуванням тих особливостей, котрі встановлених законодавством.

Юридична особа набуває статусу банку і право на здійснення банківської діяльності лише після отримання банківської ліцензії, а також внесення відомостей про неї до створеного Державного реєстру банків.

Важливо, що на підставі банківської ліцензії банки можуть здійснювати лише такі банківські операції:

- залучення вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб;
- провадження поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, зокрема переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних засобів, а також зарахування на них таких коштів;
- розміщення отриманих коштів від свого імені, на власних умовах, а також на власний ризик.

В Україні встановлена заборона на здійснення банківської діяльності без отримання банківської ліцензії. Винні особи у здійсненні банківської діяльності без отримання банківської ліцензії мають нести цивільну, адміністративну або ж кримінальну відповідальність відповідно до вітчизняного законодавства.

Після реєстрації банку в територіальному управлінні Національного банку за його місцезнаходженням, відкривається кореспондентський рахунок, на який не пізніше наступного дня після його викриття із накопичувального рахунку перераховуються зібрані кошти, що утворюють статутний капітал банку [32, с. 45].

Законом України «Про банки і банківську діяльність» передбачено, що вищим органом управління кожного банку виступають загальні збори учасників банку, котрі вирішують усі питання щодо діяльності банку. При

цьому виконавчим органом банку, котрий реалізує поточне управління виступає правління банку.

Кожен банк має створити орган, буде реалізовувати контроль за діяльністю виконавчого органу, захисту прав вкладників, інших кредиторів, а також учасників банку. Даний орган відповідно до установчих документів має мати таку назву: рада банку, наглядова рада банку або спостережна рада банку. При цьому, рада банку не бере участі в поточному управлінні банком. Поділ функцій між усіма органами управління банку повинен гарантувати ефективну систему його внутрішнього контролю.

Припинення діяльності комерційного банку проявляється у формі реорганізації чи ліквідація банку.

Реорганізація будь-якого банку можлива за рішенням власників банку відповідно до законодавства про господарські товариства при умові надання попереднього дозволу центральним банком на реорганізацію банку та затвердження ним чіткого плану по реорганізації банку.

Національний банк встановлює перелік документів, які надають для отримання дозволу на реорганізацію та затвердження плану такої реорганізації. Також національний банк видає дозвіл чи відмовляє у реорганізації банку протягом одного місяця з часу отримання заяви банку на таку реорганізацію.

Відповідно до ст. 26 Закону України «Про банки і банківську діяльність» реорганізація банку можлива шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення. При цьому банк можна реорганізувати за рішенням його власників.

Банк може бути також ліквідований відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність»:

- 1) за рішенням самих власників банку;
- 2) у разі, коли проведено відкликання національним банком виданої раніше банківської ліцензії з власної ініціативи або за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. При цьому у будь-якому випадку, необхідно одержати згоду, а саме висновок національного банку.

НБУ може відкликати банківську ліцензію з власної ініціативи коли:

- документи, котрі надані для отримання банківської ліцензії, містили недостовірну інформацію;
- банк не виконав ні однієї банківської операції на протязі одного року з моменту отримання банківської ліцензії;
- систематично банк порушує законодавство про запобігання та протидію легалізацію (відмиванню) доходів, котрі одержані злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Сама процедура ліквідації банку є завершеною, а банк відповідно ліквідованим з дня внесення такого запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців. Центральний банк вносить запис до Державного реєстру банків про ліквідацію банку на основі виданого Фондом гарантування вкладів фізичних осіб рішення щодо затвердження ліквідаційного балансу та звіту ліквідатора.

Процедура ліквідації банку з ініціативи власників здійснюється в порядку, котрий передбачений законодавством про ліквідацію юридичних осіб, у тому разі якщо національний банк після отримання рішення власників про ліквідацію банку не виявляє ознак, за якими цей банк можна віднести до категорії проблемного або неплатоспроможного. При цьому власники банку можуть почати процедуру ліквідації банку за рішенням загальних зборів тільки після надання на це згоди національним банком та за умови відкликання даної банківської ліцензії.

Як бачимо банки, це автономні, незалежні комерційні підприємства. З одного боку, вони створюються для задоволення інтересів власників банку (акціонерів або індивідуальних осіб) та інтересів клієнтури – юридичних і фізичних осіб, що обслуговуються банком, а з іншого – це підприємства особливого типу, які зобов'язані брати участь у публічних відносинах – організовувати та здійснювати рух грошових коштів [13, с. 93].

Отже, комерційні банки провадячи банківську діяльність діють в межах єдиного грошово-кредитного ринку та виступають як складовий елемент фінансово-кредитної системи усієї держави. Правова регламентація діяльності комерційних банків базується на законодавстві України, зокрема відомчих актах НБУ.

Поняття комерційних банків застосовується на практиці при характеристиці банків на другому рівні вітчизняної банківської системи. Основними видами банківських операцій для комерційних банків є ведення рахунків у національній та іноземній валютах, проведення розрахунків, а також надання кредитів.

Основоположний розподіл комерційних банків на універсальні і спеціалізовані пов'язаний з тими операціями, які вони відповідно виконують. Водночас подальший розвиток діяльності комерційних банків можливий при їх спеціалізації, що в свою чергу буде сприяти ефективнішому функціонуванню банківської системи України.

Висновки до розділу 1

1. Активний розвиток вітчизняної банківської діяльності розпочався з утворенням Національного банку України, а також комерційних банків в Україні.

Банківська діяльність передбачає здійснення насамперед обмінних операцій, відкриття і закриття банківських рахунків, надання банками позик і кредитів, а також залучення матеріальних ресурсів юридичних та фізичних осіб на депозитні рахунки.

2. Ключову роль при регулюванні грошово-кредитної політики держави відіграє НБУ. Центральний банк країни виступає основоположним координуючим центром для усіх інших банків. При цьому проявляється подвійна правова природа національного банку в тому, що він з однієї сторони

провадить господарську діяльність, а також з іншої сторони виступає органом державного управління при реалізації банківської діяльності.

3. На НБУ покладаються особливі функції, що дозволяє виокремити його з-поміж інших органів.

Так, функції національного банку розподіляють на основну та інші функції.

Основоположною функцією національного банку є забезпечення ним стабільності грошово-кредитної політики в країні. Всі інші функції центральний банк здійснює для реалізації його основної функції і відповідно такою системою функцій розкривається фінансово-правовий зміст діяльності національного банку.

4. Основними принципами діяльності національного банку є такі принципи: законності, нормотворчості, незалежності, взаємодії різних гілок державної влади, підзвітності, дотримання банківської таємниці, економічної самостійності, спеціальної правоздатності, організації діяльності центрального банку на базі державної власності, державної служби, здійснення діяльності без мети отримання прибутку, організаційні принципи побудови системи національного банку (централізації, єдності, вертикальної структури та колегіальності управління).

5. Комерційні банки здійснюючи банківську діяльність діють в межах єдиного грошово-кредитного ринку та виступають як складовий елемент фінансово-кредитної системи усієї держави. Нормативно-правове регулювання діяльності комерційних банків базується на законодавстві України, зокрема актах НБУ.

Поняття комерційних банків застосовується на практиці при характеристиці банків на другому рівні банківської системи. Основними видами банківських операцій у діяльності комерційних банків є ведення рахунків у національній та іноземній валютах, проведення розрахунків, а також надання кредитів.

Основоположний розподіл комерційних банків на універсальні і спеціалізовані пов'язаний з тими операціями, які вони відповідно виконують. Водночас подальший розвиток діяльності комерційних банків можливий при їх спеціалізації, що в свою чергу буде сприяти ефективнішому функціонуванню банківської системи України.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ СТАТУС КЕРІВНИХ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

2.1. Правові аспекти діяльності Ради Національного банку України

НБУ здійснює вагомий вплив на економічну політику держави та виступає ключовим провідником регулювання економіки країни.

Ст. 22 Закону України «Про Національний банк України» [4] передбачено, що структура національного банку будується за принципом централізації з відповідним вертикальним підпорядкуванням.

Так, до структури національного банку входять центральний апарат, відокремлені підрозділи та юридичні особи, котрі були створені національним банком для забезпечення його діяльності, котрі провадять діяльність виключно в межах завдань та функцій центрального банку.

Керівними органами НБУ є Рада та Правління НБУ.

Конституцією України (ст. 100) закріплено, що Рада НБУ розробляє основні засади грошово-кредитної політики, а також здійснює контроль за її проведенням.

Крім того, Рада НБУ аналізує вплив грошово-кредитної політики України на стан соціально-економічного розвитку України, вносить рекомендації Правлінню банку щодо методів та форм прогнозування макропоказників економічного й соціального розвитку України, грошово-кредитної політики, політики курсоутворення, валютного регулювання, розвитку банківської системи, окремих нормативних актів із питань банківської діяльності; затверджує кошторис національного банку, встановлює форми оплати праці працівників національного банку, зовнішньоекономічні договори, бухгалтерський баланс національного банку і публікує його, визначає порядок покриття збитків та порядок відрахування доходів державного бюджету та має багато інших повноважень [59, с. 77].

Таким чином, з одного боку, Рада НБУ є органом з чітко визначеними Конституцією України функціями, а з іншого — органом, що здійснює певні управлінські функції. Все це дає підстави дійти висновку, що Рада є керівним органом НБУ зі змішаною природою [32, с. 61]. Спеціальна правосуб'єктність Ради національного банку полягає в розробленні та контролі основних засад грошово-кредитної політики, а також виконанні основних законодавчо визначених управлінських функцій.

Слід зазначити, що органи, аналогічні за своїми повноваженнями Раді національного банку, існують у багатьох інших державах. Зокрема, у Німеччині існує відповідна їй за функціями Рада центральних банків, в Японії - Комітет визначення монетарної політики, в Австрії - Рада директорів, у США - Рада керуючих. Є подібні органи в центральних банках інших країн. Відрізняються вони між собою складом та порядком формування, обсягом функцій та повноважень, проте характерними для усіх є принципи функціонування, згідно з якими зазначені утворення визначають лише основні, глобальні питання діяльності центральних банків, не втручаючись у їхню оперативну діяльність [17, с. 70-71].

Закон України «Про Національний банк України» до повноважень Ради НБУ відносить наступні:

- розробка Основних засад грошово-кредитної політики на основі пропозицій, котрі надані Правлінням банку, опублікування їх в офіційних виданнях та подання щорічно до 15 вересня до парламенту для інформування;
- здійснення контролю за реалізацією грошово-кредитної політики;
- проведення аналізу впливу грошово-кредитної політики держави на стан соціально-економічного розвитку країни та розробка пропозицій щодо внесення відповідних змін до неї;
- щорічне затвердження до 15 вересня даного року кошторису витрат національного банку на наступний бюджетний рік;
- подання до парламенту та уряду кожного року до 1 квітня відомостей про частину прогнозованого прибутку щодо розподілу даного року;

- прийняття рішення про направлення прибутку до його поділу на збільшення статутного капіталу центрального банку та формування резервів, котрі є джерелами фінансування інвестицій, що скеровують на забезпечення діяльності національного банку;
- затвердження Регламенту Ради НБУ, положення про Аудиторський комітет та інших робочих органів Ради банку;
- прийняття рішення про збільшення розміру щодо статутного капіталу національного банку;
- визначення порядку, періодичності здійснення внутрішнього аудиту у структурних частинах національного банку та затвердження річного плану його проведення, затвердження положення про підрозділ у сфері внутрішнього аудиту;
- затвердження до 1 листопада кожного звітного періоду аудиторську фірму для здійснення аудиту річної фінансової звітності національного банку, що визначена за наслідками здійснення процедури закупівлі;
- проводить розгляд аудиторського висновку та затверджує до 30 квітня кожного за звітним року фінансову звітність діяльності національного банку за один рік, звіти про виконання кошторисів адміністративних витрат банку та розподілу прибутків до розподілу за певний звітний рік, публікує затверджену Радою НБУ фінансову звітність національного банку за рік на сторінках офіційного Інтернет-представництва національного банку;
- здійснює затвердження прийнятого рішення Правлінням національного банку щодо участі даного банку у діяльності міжнародних фінансових організацій;
- здійснює оцінку діяльності Правління НБУ при виконанні Основних засад грошово-кредитної політики та з інших важливих питань, рішення по яким є обов'язковими для такого Правління НБУ; також вносить Правлінню національного банку рекомендації щодо: основних методів та форм прогнозування макропоказників економічного і соціального розвитку України, а також у сфері грошово-кредитної політики; певних заходів монетарного і

регулятивного характеру, а також їх вплив на економічний і соціальний розвиток держави; щодо політики курсоутворення та валютного регулювання; засад розвитку банківської системи та певних нормативних актів з питань банківської діяльності; по вдосконаленню платіжної системи; інших питань, котрі можуть віднеситись законом до повноважень Ради НБУ;

- вносить пропозиції вітчизняному уряду щодо впливу політики державних запозичень та податкової політики на стан справ у грошово-кредитній сфері України;

- забезпечує затвердження за поданням Правління НБУ методичу по визначенні заробітної плати Голови НБУ, а також його заступників;

- створення Аудиторського комітету та інші робочі структури Ради національного банку, визначає їх структури та керівників;

- призначення на посади та звільнення з посади керівника підрозділу по внутрішньому аудиту;

- призначення на посаду та звільнення з посади першого заступника, а також заступників Голови НБУ при поданні Голови НБУ;

- проведення нагляду за діяльністю підрозділу внутрішнього аудиту;

- затвердження за поданням Правління НБУ методики визначення винагороди членам Ради НБУ, проте окрім Голови самого банку. Розмір такої щорічної винагороди члена Ради банку не може бути вищим за чотирикратний розмір максимальної заробітної плати члена Правління банку.

У випадку багаторазового невиконання або неналежного виконання Правлінням національного банку прийнятих рішень Ради банку, котрі є обов'язкові відповідно до закону, Рада банку може звернутися до Голови НБУ або до парламенту та президента з викладенням своїх власних позицій.

Таким чином, можна ствердити, що законодавством Раду НБУ наділено широким колом повноважень у сфері банківської діяльності.

За законом Раду НБУ очолює не Голова НБУ, якого призначає Парламент, а свій Голова, якого обирають члени Ради строком на три роки [59, с. 78].

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» Голова Ради НБУ:

- проводить засідання Ради банку і відповідно головує на них;
- забезпечує скликання позачергових засідань за власною ініціативою або за рішенням не менше однієї третини від загального складу членів Ради банку, або ж на вимогу безпосередньо Голови НБУ;
- здійснює інформування у порядку, котрий визначено Регламентом Ради банку, президента чи парламент про виникнення різноманітних підстав щодо звільнення з посади призначених раніше членів Ради банку;
- реалізує інші повноваження і функції у відповідності до Регламенту Ради банку.

При цьому, Голова Ради НБУ має у своєму підпорядкуванні заступника, котрого обирають Радою НБУ зі свого складу терміном на три роки. Заступник може заміщати Голову Ради НБУ у випадку його відсутності або ж неможливості ним реалізовувати власні повноваження, а також здійснює деякі повноваження і функції у відповідності до постановлених рішень Ради НБУ.

Звільнення Голови Ради НБУ чи заступника голови протягом терміну його повноважень може відбутись:

- при закінченні терміну його власних повноважень;
- при поданні письмової заяви за власним бажанням;
- у випадку постійного невиконання обов'язків у зв'язку із станом здоров'я на протязі чотирьох місяців.

До складу самої Ради НБУ мають входити члени Ради НБУ, котрі призначені парламентом та президентом.

При цьому парламент призначає чотирьох членів Ради НБУ прийняттям визначеної постанови. Президент в свою чергу призначає чотирьох членів Ради шляхом видавши указ президента. Голова НБУ, що призначається на посаду парламентом за поданням президента, входить до складу Ради НБУ відповідно за своєю посадою.

Кожна з кандидатур для призначення парламентом членами Ради банку проходить через обговорення на спеціальному відкритому засіданні профільного комітету парламенту, який відповідно вносить власні рекомендації українському парламенту.

До члена ради ставляться такі вимоги: ним може бути громадянин України, котрий постійно проживає в Україні, має відповідно повну вищу освіту у сфері економіки, фінансів чи права або науковий ступінь у галузі економіки, фінансів чи права і водночас має не менше 10 років досвіду роботи в органі законодавчої влади або на будь-яких керівних посадах в інших органах державної влади та державних органах, котрі проводять та реалізують державну фінансову, економічну чи правову політику, або посідають керівні посади у міжнародних фінансових організаціях, або керівні посади у банку, або проводили наукову роботу за фінансовою, економічною чи правовою тематикою і мають бездоганну ділову репутацію, у тому числі не мають судимості, не погашеної і не знятої у визначеному порядку.

Також законодавство закріплює норми, що вказують на те, коли особа не має права бути членом Ради НБУ. Таке можливе, коли вона має представницький мандат або є членом уряду, або обіймає чи обіймала посаду керівника чи заступника керівника органу державної влади та іншого державного органу, або виступає як особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або відповідно є керівником чи заступником керівника підприємства, установи та організації, або також є керівником політичної партії чи членом керівних органів такої партії, виступає посадовою особою, або також є власником істотної участі в юридичній особі, котра надає відповідні фінансові послуги і знаходиться під загальним наглядом національного банку.

Загальний строк повноважень кожного з членів Ради НБУ становить сім років. Голови НБУ, який входить до складу Ради банку здійснює свої повноваження за посадою на строк його обрання. При цьому одна й та сама

особа не має права бути призначена членом Ради НБУ підряд більше ніж на два строки.

Член Ради НБУ може бути звільнений з посади у зв'язку із закінченням строку його повноважень. Крім того, члена Ради банку може бути звільнено:

- при поданні ним письмової заяви про припинення своїх повноважень за власним бажанням, але із обов'язковим зазначенням аргументів даного рішення;

- визнання такої особи судом недієздатним;

- невідповідності його діяльності вимогам встановленим законом або втрати ним бездоганної ділової репутації;

- його відсутності без вмотивованих причин підряд на двох засіданнях Ради банку;

- невиконання обов'язків члена Ради банку зокрема і за станом здоров'я більше ніж чотири місяці;

- надання ним недостовірної інформації щодо його призначення на посаду як члена Ради національного банку;

- виникнення таких обставин, котрі унеможливають особі бути членом Ради національного банку.

Рада НБУ здійснює свою діяльність відповідно до Регламенту Ради НБУ, котрий затверджують на її засіданні. Разом з тим, засідання Ради НБУ проводять не менше ніж десять разів протягом року. Такі засідання Ради НБУ правомочні при наявності не менше ніж шести її членів.

Усі матеріали засідань Ради НБУ оформлюють у формі протоколів та рішень і при цьому підписуються головуючим на її засіданні.

Рекомендації Ради НБУ повинні бути розглянуті Правлінням НБУ протягом п'яти робочих днів. За наслідками даного розгляду Правління НБУ має надіслати Раді НБУ відповідно вмотивовану письмову відповідь. Кожне рішення Ради НБУ підлягає опублікуванню, окрім тих випадків, коли дані рішення становлять у відповідності до закону державну, банківську або службову таємницю.

Рада НБУ не може втручатися в оперативну діяльність Правління НБУ. Крім того, членам Ради НБУ суворо заборонено розголошувати державну, банківську або службову таємницю, котра стала їм відома при здійсненні ними їх повноважень у відповідності до прийнятого регламенту.

Рада НБУ не може надавати рекомендації щодо доцільності призначення на посади чи звільнення з посад Голови національного банку, членів Правління національного банку або давати персональну оцінку діяльності окремих посадових осіб національного банку. Таким чином, кадрова політика не входить до повноважень наглядового органу НБУ [31, с. 37].

Слід також підкреслити, що Рада НБУ утворює у своєму складі Аудиторський комітет для оцінки надійності та ефективності системи внутрішнього контролю безпосередньо в національному банку, а також для повноти та достовірності річної фінансової звітності центрального банку. Аудиторський комітет виступає консультативним робочим органом Ради банку і повинен діяти на основі власного положення, котре затверджує Рада НБУ.

Таким чином, центральний банк країни здійснює вагомий вплив на економічну політику держави та виступає ключовим провідником регулювання економіки України. Структура НБУ будується за принципом централізації з відповідним вертикальним підпорядкуванням. Керівними органами НБУ є Рада НБУ та Правління НБУ.

На Раду НБУ покладено розробку основних засад грошово-кредитної політики, а також здійснення контролю за її проведенням. Тому спеціальна правосуб'єктність Ради НБУ полягає в розробленні та контролі основних засад грошово-кредитної політики, а також виконанні основних законодавчо визначених управлінських функцій. Вітчизняним законодавством Раду НБУ наділено широким колом повноважень у сфері банківської діяльності.

2.2. Правові основи діяльності Правління Національного банку України

Керівним органом центробанку є і Правління НБУ, до повноважень якого законом віднесено забезпечення реалізації грошово-кредитної політики через відповідні монетарні інструменти, організацію виконання інших функцій національного банку та управління його діяльністю [59, с. 79-80].

Крім того, Правління НБУ має визначені Законом України «Про Національний банк України» [4] повноваження, до яких відносять:

- прийняття рішень у сфері пропозицій Раді НБУ щодо розроблення Основних засад грошово-кредитної політики, ключових економічних засобів та монетарних методів по реалізації Основних засад грошово-кредитної політики у сфері рішень Ради НБУ з даних питань та необхідності щодо забезпечення стабільності і купівельної можливості національної валюти, у сфері банківського регулювання та нагляду, по організації системи рефінансування, опрацювання та реалізації валютно-курсової політики, валютного регулювання та управління золотовалютними резервами країни, у сфері функціонування платіжних систем та організації розрахунків, щодо емісії валюти та вилучення з обігу банкнот і монет, щодо встановлення та зміни облікової та інших відсоткових ставок центрального банку, щодо зміни активів національного банку та їх ліквідності, у сфері ліміту позабалансових зобов'язань банку, щодо формування резервів та покриття фінансових ризиків центрального банку, у сфері мінімального розміру золотовалютних резервів центрального банку, щодо прийняття ліміту операцій на відкритому ринку, котрі провадить банк, щодо переліку цінних паперів та інших вартостей, що придатні для забезпечення кредитів центрального банку, щодо умов допуску іноземного капіталу до вітчизняної банківської системи, щодо гарантування економічних нормативів для банків, щодо розміру та порядку формування обов'язкових резервів для банків, щодо застосування заходів впливу, а саме санкцій до банків та інших осіб, діяльність котрих перевіряє національний банк, щодо створення та

ліквідації підприємств, а також установ центрального банку, щодо участі у міжнародних фінансових організаціях, щодо купівлі та продажу майна по забезпеченню діяльності центрального банку, по встановленню коштів за надані послуги чи здійснені операції, у сфері віднесення банку до категорії проблемних або ж неплатоспроможних, щодо фінансової спроможності приймаючого банку по виконанню зобов'язань по відношенню до вкладників та інших кредиторів, щодо утворення комітетів Правління національного банку, у сфері делегування частини власних повноважень окремим комітетам самого Правління банку;

- подання на затвердження до Ради НБУ річної фінансової звітності банку, проекту кошторису адміністративних витрат на наступний рік, а також інших документів і рішень, надання на вимогу Ради НБУ для інформування бухгалтерських, статистичних та інших необхідних для виконання її завдань відомостей по діяльності зокрема національного банку та загалом національної банківської системи;

- визначає організаційні основи та структуру НБУ, затверджує положення про структурні підрозділи (крім положення про підрозділ внутрішнього аудиту) та установи НБУ, статuti його підприємств, порядок призначення керівників підрозділів (крім керівника підрозділу внутрішнього аудиту), підприємств та установ, визначає перелік функцій щодо управління діяльністю власного корпоративного недержавного пенсійного фонду, а також безпосередній порядок реалізації даних функцій;

- погоджує прийняття на посаду та звільнення з неї керівників структурних підрозділів, котрі виконують функції національного банку;

- встановлює перелік структурних підрозділів, котрі забезпечують реалізацію функцій банку;

- проводить затвердження штатного розпису національного банку та форм оплати праці працівників;

- розробляє, а також подає для затвердження Раді НБУ методику по визначенню заробітної плати самого Голови НБУ і заступників голови;

- забезпечує порядок по наданню юридичним особам, котрі мають бажання провадити банківську діяльність, банківських ліцензій і ліцензій іншим юридичним особам;
- видає підзаконні нормативно-правові акти центрального банку;
- проводить затвердження Регламенту Правління НБУ;
- проводить розробку та надає на затвердження до Ради національного банку методику по визначенню винагороди членам ради;
- може здійснювати і інші повноваження, котрі передбачені законодавством та не віднесені до виключних повноважень Голови та Ради НБУ.

Загалом Правління НБУ колегіально відповідає за весь зміст діяльності національного банку, але лише в межах повноважень членів правління. При цьому Голова НБУ відповідає за діяльність національного банку перед президентом та парламентом.

Законом України «Про Національний банк України» закріплено склад Правління НБУ. Так, правління діє як колегіальний орган. При цьому воно складається з 6 осіб, а саме Голови НБУ, його першого заступника, а також заступників Голови НБУ. Відзначимо, що очолює Правління банку його Голова. Заступники Голови НБУ входять до складу Правління НБУ за посадою [11, с. 28].

Самого Голову національного банку на посаду призначає парламент за поданням президента строком на сім років. При цьому, одна й та сама особа не може виступати Головою національного банку більше ніж два строки підряд.

Для обрання на посаду голови кандидат повинен відповідати законодавчо встановленим критеріям. Так, головою центрального банку може бути тільки громадянин України, котрий на постійній основі проживає в Україні, здобув повну вищу освіту у галузі економіки чи фінансів або відповідний науковий ступінь у галузі економіки чи фінансів і при цьому всьому працював не менше ніж 10 років в органах законодавчої влади або на керівних посадах в деяких інших органах державної влади та державних органах, котрі гарантують

проведення та здійснення державної фінансової, економічної чи правової політики, або працював у міжнародних фінансових організаціях на керівних посадах, або на керівних посадах у банку, або мав наукову роботу за фінансовою, економічною чи правовою тематикою, а також має бездоганну ділову репутацію, а саме, не має судимості, не погашеної і не знятої в установленому законодавством порядку. Для призначення на посаду Голови національного банку такий кандидат подає усі відомості, що повинні підтверджувати його відповідність вимогам.

Голові, членам Правління та службовцям НБУ заборонено бути народними депутатами України, членами Уряду України, займатися підприємницькою діяльністю, виконувати роботу за сумісництвом, крім викладацької діяльності [59, с. 76].

Правові засади звільнення з посади голови також законодавчо регламентовано. Зокрема, випадками звільнення Голови НБУ визначено:

- закінчення строку його повноважень;
- у зв'язку із власною заявою про відставку із вказанням аргументів даного рішення, що подана ним у письмовому вигляді та прийнята президентом;
- набрання законної сили щодо такого керівника обвинувальним вироком суду;
- на підставі рішення суду про визнання його недієздатним;
- припинення ним громадянства або виїзд за межі України на постійне проживання;
- втрати ним бездоганної ділової репутації;
- встановлення факту щодо надання недостовірної інформації при прийнятті його на посаду;
- смерті або при наявності рішення суду про оголошення особи померлою;
- невиконання посадових обов'язків, зокрема за станом його здоров'я, на протязі більш як чотири місяці підряд;

- виникнення таких обставин, котрі унеможливають йому бути головою банку.

Голова НБУ наділений такими обов'язками та повноваженнями:

- 1) здійснює керівництво діяльністю національного банку у межах визначеної компетенції;
- 2) діє від імені центрального банку і здійснює представництво його інтересів без будь-якого доручення у відносинах з органами державної влади, з певними банками, фінансовими та кредитними установами, а також міжнародними організаціями, установами і організаціями;
- 3) проводить головування на засіданнях Правління банку;
- 4) здійснює підписання протоколів, постанов, що прийняті Правлінням банку, наказів та розпоряджень, угод, котрі укладає національний банк;
- 5) надає Раді національного банку подання щодо призначення на посаду та звільнення з неї заступників Голови банку, проводить розподіл обов'язків між заступниками Голови банку;
- 6) самостійно видає акти організаційно-розпорядчого характеру, а також обов'язкові до виконання кожним службовцем банку і його підприємствами та установами;
- 7) здійснює щодо Ради національного банку проведення позапланового внутрішнього аудиту кожного зі структурних підрозділів банку.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» Голова НБУ має у своєму підпорядкуванні п'ять заступників, з яких один є першим заступником. Кожен із заступників призначається на посаду та звільняється з неї Радою національного банку за поданням голови банку.

Строк призначення на посаду заступника відповідає строку повноважень самого Голови НБУ. Призначення на посади та звільнення з неї заступника голови здійснюється так, щоб було забезпечено можливість реалізації засідань Правління НБУ.

При цьому одна й та сама особа не може призначатись на посаду заступника голови банку більше ніж два рази підряд.

Порядок роботи Правління НБУ, зокрема щодо організації та проведення його засідань передбачено у Регламенті Правління НБУ.

Оскільки правління є колегіальним органом, то і його рішення приймаються на колегіальній основі звичайною більшістю голосів. При цьому кожен член Правління банку володіє одним голосом. Водночас Голова національного банку у разі рівного розподілу голосів членів правління має право вирішального голосу під час прийняття ключових рішень. Важливо, що засідання Правління банку є правомочним, у випадку присутності на ньому не менше ніж чотирьох членів безпосередньо Правління банку.

Законодавство також наділяє Правління НБУ можливістю утворення таких двох комітетів:

1) Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем з можливістю делегування йому повноважень по здійсненню банківського регулювання та нагляду, зокрема при застосуванні заходів впливу (тобто конкретних санкцій) до банків та інших осіб, котрі могли б бути об'єктами перевірки центрального банку;

2) Комітету з управління активами та пасивами національного банку з можливістю делегування йому повноважень у сфері прийняття рішень по управлінню активами і пасивами, зокрема вітчизняним золотовалютним резервом, проведення моніторингу ризиків і фінансових результатів за операціями з активами і пасивами центрального банку.

Таким чином, Правління, на відміну від Ради НБУ, яка визначає основні засади грошово-кредитної політики України, безпосередньо забезпечує реалізацію зазначеного напрямку фінансової політики держави [17, с. 75].

Правління колегіально відповідає за весь зміст діяльності центрального банку. Тому правління діє як колегіальний орган і складається з шести осіб, а саме голови НБУ, його першого заступника, а також заступників голови.

Висновки до розділу 2

1. Центральний банк здійснює вагомий вплив на економічну політику країни та виступає ключовим провідником регулювання економіки України.

Структура НБУ побудована за принципом централізації з відповідним вертикальним підпорядкуванням. При цьому, керівними органами НБУ є Рада НБУ та Правління НБУ.

2. На Раду НБУ покладено розробку ключових положень грошово-кредитної політики і здійснення контролю за її проведенням. Тому спеціальна правосуб'єктність Ради НБУ полягає в розробленні та контролі ключових положень грошово-кредитної політики України і виконанні основних законодавчо визначених управлінських функцій. Вітчизняним законодавством Раду НБУ наділено широким колом повноважень у сфері банківської діяльності.

3. До ключових повноважень Правління НБУ віднесено гарантування здійснення грошово-кредитної політики через певні монетарні інструменти.

Правління колегіально відповідає за весь зміст діяльності центрального банку. Тому правління діє як колегіальний орган і складається з шести осіб, а саме голови центрального банку, його першого заступника, а також заступників голови. При цьому правління очолює голова банку.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

3.1. Загальна характеристика нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Національного банку України

Належна діяльність центрального банку залежить від ефективного правового регулювання комплексу суспільних банківських правовідносин. Тому необхідно проаналізувати вітчизняні нормативно-правові акти, що регулюють відносини щодо діяльності НБУ.

Основною формою права в нашій державі виступають нормативно-правові акти, котрі побудовані ієрархічно і внутрішньо узгоджені між собою.

Формування нормативно-правової бази діяльності НБУ є одним з найбільш актуальних завдань функціонування, розвитку та реформування банківської системи в сучасному періоді.

На сьогоднішній день банківська система України функціонує на основі цілої системи нормативно-правових актів, а саме такій системі нормативних актів, що мають норми, котрі регламентують діяльність банків, а також інших кредитно-фінансових інститутів, їхні відносини з різноманітними клієнтами, відносини по встановленні структури й функцій кредитно-банківської системи, проведенні основних банківських операцій, питанням правового регулювання сфери розрахункових, кредитних, валютних взаємовідносин та банківських операцій з цінними паперами, здійснення банківського контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємств та організацій і тому, банківське законодавство слід визначити як суттєвий масив різноманітних за юридичного силою, формою і галуззю дії нормативних актів, котрі мають встановлену ієрархічну систему, котру слід звести до одного нормативного акту, який регулюватиме всі основні питання діяльності даної банківської системи. Тому суттєву роль для розвитку банківського законодавства встановлює концепція

розвитку банківської системи України, котра має містити основні напрями та шляхи по вдосконаленню банківського законодавства [65].

Під банківським законодавством відповідно розуміють комплексну галузь законодавства, що становить сукупність нормативно-правових актів, котрі регулюють відносини, які виникають при реалізації банківської діяльності [17, с. 42]. Фактично, банківське законодавство являє собою сукупність законів та підзаконних нормативних актів, що забезпечують правове регулювання банківських відносин. Це значний масив різних за юридичною силою, формою і сферою дії нормативних актів, які мають визначену ієрархічну систему. В свою чергу, система банківського законодавства - це сукупність законів та підзаконних нормативних актів, тобто сукупність джерел права, форма вираження правових норм [60, с. 4]. Діяльність НБУ та його активний вплив на розвиток банківської системи ставить вимоги щодо постійно процесу оновлення банківського законодавства.

Банківська система є законодавчо визначеною, чітко структурованою сукупністю різних за організаційно-правовою формою та спеціалізацією кредитно-фінансових установ, що забезпечують мобілізацію коштів та надання клієнтам різноманітних послуг з прийому вкладів, надання кредитів і проведення між ними розрахунків. При цьому банківська система є атрибутом функціонування кожної країни в будь-який історичний період і складає головний елемент її кредитно-грошової системи, а загалом є елементом економічного базису суспільства [13, с. 41-42].

У будь-якій державі незалежно від домінуючої економічної моделі та способу організації суспільних відносин, банківська система відіграє ключову роль. Недарма банківську систему часто порівнюють з кровоносною системою економіки держави. Саме вона забезпечує економіку необхідним обсягом фінансових ресурсів, забезпечуючи вільний рух капіталу, розрахунки суб'єктів господарювання, кредитування економіки, а також реалізацію цілого ряду інших функцій та завдань. Без розвинутої банківської системи не можливо навіть уявити собі розвинену економіку держави [22, с. 19]. Саме банківська

система відіграла важливу роль у створенні сприятливого середовища для мобілізації й вільного переливання капіталів, нагромадження коштів для структурної перебудови економіки, приватизації й розвитку підприємництва [31, с. 33].

Створення банківської системи України розпочалося з проголошенням незалежності і виходом зі складу СРСР у 1991 р. До цього часу в Україні не було необхідних передумов для існування самостійної банківської системи. Більшість банківських установ, що діяли на її території Радянського Союзу наприкінці 80-х років, були не самостійними банками, а філіями союзних банків. Після проголошення курсу на перебудову з 1988 р. розпочалося активне реформування банківської системи СРСР. Вітчизняна банківська система є ключовою частиною загалом фінансової системи держави, а також ключовою складовою господарського механізму, де розпочали процес реформування швидше за інші сектори економіки [47, с. 19-20].

Перші нормативні акти незалежної української держави визначили чіткий пріоритет у самостійній побудові власної системи банківських установ.

Формування нової банківської системи України почалось з будівництвом незалежної суверенної держави і прийняття Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.) та Закону України “Про економічну самостійність України” (3 серпня 1990 р.), якими було передбачено, що Україна на своїй території самостійно організовує банківську справу і грошовий обіг та створює банківську систему [13, с. 92].

Законодавчим підґрунтям формування власної банківської системи був прийнятий 20 березня 1991 р. Верховною Радою України Закон України «Про банки і банківську діяльність», який визначав правові основи банків, порядок створення і основні принципи їх діяльності. В 2000 р. парламент оновив банківське законодавство, прийнявши новий Закон України «Про банки і банківську діяльність» [5].

Правову основу сучасної банківської системи складають норми Конституції України [1], Господарського кодексу України [2], Цивільного

кодексу України [3], Законів України «Про Національний банк України» [4], «Про банки і банківську діяльність», постанови Уряду, НБУ та інші нормативні акти [13, с. 93]. Крім того, до спеціальних банківських законів відноситься Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. [7]. Підзаконні нормативні акти Кабінету Міністрів України та НБУ спрямовані на ефективну роботу банківської системи і деталізують її правовий механізм.

Правовий статус НБУ з юридичної точки зору визначається на таких рівнях:

- на конституційному – Конституцією України;
- на законодавчому – Законами України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про державну службу», декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» та ін.;
- на підзаконному – нормативно-правовими актами НБУ [44, с. 319-320].

Основні завдання та функції, повноваження і принципи організації та діяльності центрального банку визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р., Законом України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р.

Основний закон держави закріплює основні принципи і загальні засади здійснення діяльності банківської системи, розкриває правовий статус центрального банку – НБУ та комерційних банків, а відповідно Рада НБУ здійснює розробку основних засад грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням.

Конституція України визначила головні аспекти діяльності НБУ як центральної ланки і керівного органу грошово-кредитної та валютної системи країни, закріпивши його автономний статус у структурах влади. Наявність владних повноважень є однією з найважливіших ознак НБУ, що свідчить про право Центробанку встановлювати формально-обов'язкові правила поведінки і домагатися здійснення їх за допомогою передбачених законами засобів впливу.

НБУ є центром банківської системи і виступає одночасно у двох іпостасях: як орган держави, що виконує функцію забезпечення стабільності національної валюти, і як своєрідний центр самоуправління банківської системи [59, с. 63-64]. Водночас деякі дослідники зазначають про відсутність чіткості з визначенням правового статусу НБУ в теорії і Конституції України, що ускладнює розвиток всієї сукупності грошово-кредитної системи [77, с. 47].

В Конституції України сформульовані принципи, що регулюють статус НБУ, відіграють роль орієнтирів у формуванні банківського законодавства і відрізняються від звичайних норм тим, що мають більш загальний характер і стосуються головних питань у сфері банківських відносин.

Аналізуючи конституційні положення щодо закріплення правового статусу НБУ, можна дійти висновку, що розглядаючи це питання, найвищі органи державної влади головну увагу приділяють закріпленню в конституційних нормах основної функції (забезпечення стабільності грошової одиниці) та керівним органам даної структури. Та оскільки ефективність діяльності центрального банку значною мірою залежить від законодавчої бази, що регулює цю діяльність, тому необхідно приділити більшу увагу окремим положенням законів що безпосередньо здійснюють таке регулювання [33, с. 43].

Банківське законодавство особливу роль відводить фундаментальним законам, які мають вищу юридичну силу, а тому охоплюють найважливіші питання, що виникають у сфері банківської діяльності.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» закріплює елементний склад банківської системи, а також економічні, організаційні та правові засади створення, функціонування та реорганізації чи ліквідації даних установ. У даному випадку банківська система складається з НБУ, інших банків, а також певних філій іноземних банків, котрі створюються і здійснюють діяльність на території України. При цьому до елементів банківської системи можна віднести не лише банки та філії іноземних банків, що мають виконувати банківські операції, а й органи, котрі регулюють і контролюють таку діяльність.

Особливості правового статусу НБУ розкриваються в Законі України «Про Національний банк України». НБУ виступає як центральний банк та особливий центральний орган державного управління, правовий статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого мають визначатися Конституцією України, зазначеним законом та іншими законами України.

Закон України «Про Національний банк України» закріплює статус центрального банку як особливого центрального органу державного управління. Робиться це, в першу чергу, для виведення Центробанку з-під юрисдикції Кабінету Міністрів України як центрального органу виконавчої влади. НБУ підтримує економічну політику уряду в тому разі, якщо вона не суперечить забезпеченню стабільності грошової одиниці України [59, с. 64]. Тому НБУ є центральним банком нашої країни, особливим центральним органом державного управління, що здійснює контроль за діяльністю всіх банківських установ, зокрема комерційних банків.

НБУ виступає своєрідним посередником між державою і комерційними банками. Засобами, які такий банк має в своєму розпорядженні, та спираючись на Конституцію і законодавство, може втілювати в життя економічну політику нашої держави. Будучи органом виконавчої влади з особливими функціями, НБУ реалізує функцію державного управління в банківській системі країни, контролює процес створення комерційних банків, реалізує нагляд за їх діяльністю, при цьому не втручаючись в їх оперативну діяльність [18, с. 242]. Разом з тим, такий головний орган банківської системи з ряду питань є залежним від Верховної Ради України, перед якою і звітує про свою діяльність [47, с. 27].

Окремі дослідники вказують, що чинна редакція Закону України «Про Національний банк України» наповнена таким змістом і за захисними пріоритетами побудована таким чином, що його специфіка як «центрального органу державної влади» зведені до абсолюту. Центральний банк емісійну, а також валютно-курсову політику держави практично ні з ким не узгоджує.

Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, Президент фактично поставлені в ситуацію, коли вплинути на політику центрального банку, навіть при необхідності, ніяким чином не можуть. Центральний банк самовільно розпоряджається емісією національної валюти, на свій розсуд розміщує за кордоном валютні резерви, має податковий імунітет, активно при цьому займаючись високоприбутковими операціями тощо. Законодавець забезпечив для центрального банку «замкнений цикл» у грошово-кредитній та валютно-курсовій політиці. Йдеться про таке правове поле, в якому НБУ отримав для себе усі можливі свободи при мінімумі обов'язків, відсутності реального контролю й відповідальності і перед власною державою. Нині чинну редакцію Закону України «Про Національний банк України» було прийнято в той період, коли керівництво держави після перенесеної гіперінфляції беззастережно підпорядковувалася вимогам та порадам Міжнародного валютного фонду і Світового банку. Абсолютна незалежність від парламенту та уряду країни й повна безконтрольність й безвідповідальність стали основною причиною украї загрозованої фінансової ситуації, що виникла і розвивається останнім часом в Україні [12, с. 38].

Важлива роль у регулюванні банківських відносин належить підзаконним актам, що містять норми банківського права, які варто поділити на окремі групи: акти Президента України та Кабінету Міністрів України; акти міністерств та відомств, що стосуються банківської сфери, а також правові акти НБУ [13, с. 33-34].

Національний банк наділений владними повноваженнями - правом видавати нормативно-правові акти, загальнообов'язкові для всіх суб'єктів господарювання і громадян та застосовувати у необхідних випадках відповідні заходи впливу за порушення банківського законодавства [32, с. 59].

Правове регулювання основних аспектів банківської діяльності відбувається за рахунок всієї сукупності відомчих актів НБУ.

Саме здійснення регулюючих, контрольних та обслуговуючих функцій НБУ повинно здійснюватись при прийнятті рішень Радою НБУ, Правлінням

НБУ або Головою Правління НБУ. Відповідно до визначеного розподілу повноважень між керівними органами НБУ, що визначений в Законі «Про Національний банк України», регламентація діяльності банків здійснюється при прийнятті рішень Правлінням [62]. Нормативно-правові акти НБУ видаються у формі постанов Правління НБУ а також інструкцій, положень, правил, що затверджуються постановами Правління НБУ. Вони не можуть суперечити законам України та іншим законодавчим актам України і не мають зворотної сили, крім випадків, коли вони згідно з законом пом'якшують або скасовують відповідальність [18, с. 244].

Видання НБУ нормативно-правових і індивідуально-правових актів (про банки, про банкрутство кредитних організацій, про реструктуризацію кредитних організацій, зокрема, реєстрація, ліцензування кредитних організацій, а також відзиви у них ліцензії на здійснення банківських операцій), по суті, є законодавчою реалізацією конституційної функції НБУ по захисту і забезпеченню стабільності гривні [30, с. 164].

Тому нормотворчий характер діяльності НБУ є законодавчо визначеним процесом, що відповідно вказує на загальнообов'язковий характер відомчих актів центрального банку, котрі регламентують здійснення банківської діяльності.

Отже, формування нормативно-правової бази діяльності НБУ є одним з найбільш актуальних завдань функціонування, розвитку та реформування банківської системи в сучасному періоді.

Перші нормативні акти незалежної української держави визначили чіткий пріоритет у самостійній побудові власної системи банківських установ. Основні завдання та функції, повноваження і принципи організації та діяльності центрального банку визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України», а також Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Правове регулювання основних аспектів банківської діяльності відбувається за рахунок всієї сукупності відомчих актів НБУ. Нормотворчий

характер діяльності НБУ є законодавчо визначеним процесом, що відповідно вказує на загальнообов'язковий характер відомчих актів центрального банку, котрі регламентують здійснення банківської діяльності.

3.2. Основні напрямки реформування національного законодавства, норми якого регулюють діяльність Національного банку України

На даному етапі розвитку правової держави необхідно комплексно модернізувати банківську сферу. Для реалізації таких завдань насамперед слід створити чи удосконалити правові механізми, що будуть дієвими інструментами діяльності НБУ.

Банківська система надаючи потужний імпульс суспільному розвитку залишається досить консервативною і не завжди встигає адекватно реагувати на стрімкі зміни в суспільстві та економіці.

На сьогодні не завжди ефективна діяльність національного банку вказує на необхідності оновлення законодавства. Водночас недосконалість банківського законодавства породжує неефективну діяльність центрального банку. Тому слід створити таке законодавство, що дозволить ефективно діяти НБУ і здійснювати реальний вплив на вітчизняну банківську систему.

Питання про посилення взаємозв'язку банківської системи і реального сектору економіки є ключовим питанням державної політики у сфері банківської діяльності. Докорінна зміна характеру зв'язку банків з реальним сектором є найважливішою умовою не лише оздоровлення реальної економіки, а й зміцнення банківської системи.

Створення умов для розвитку конкурентною середовища в банківському секторі є одним з ключових елементів державної політики відносно банківської системи і всієї фінансової сфери, направленої на забезпечення конституційних гарантій єдності економічного простору і вільного переміщення послуг і

фінансових коштів в регіонах. Рішення даної задачі носить комплексний характер [30, с. 166].

Не менш важливою проблемою державного регулювання банківської системи сьогодні є відновлення довіри до банківської сфери взагалі. Саме опрацювання прозорих та зрозумілих для клієнтів правових механізмів банківської діяльності є запорукою такою відновлення. Важливо зазначити, що перелік таких механізмів може бути достатньо багатоманітним, беручи до уваги необхідність надання банківських послуг клієнтам різною соціальною та майнового стану. Зокрема, в умовах фінансової кризи актуальною залишається стабільна кредитна політика банків, сприяння розвитку лізингових форм кредитування. З іншого боку, клієнти, зацікавлені не просто у збереженні, а у зростанні власних фінансових ресурсів, безперечно, зацікавляться інвестиційними пропозиціями банків, якщо будуть їм довіряти. Так, достатньо перспективним видається напрямок правового супроводу та заохочення інвестиційної активності клієнтів (починаючи з надання інформації щодо найбільш привабливих об'єктів інвестування і закінчуючи укладанням відповідних договорів про доручення) [30, с. 166].

Задля ефективності розвитку банківської системи слід зробити деякі узагальнені висновки. По-перше, створена банківська система України не відповідає сьогодні вимогам антикризового та інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України; по-друге, бездіяльність держави і її головного уповноваженого НБУ приводить до втрати довіри і самої банківської системи; і по-третє, законотворчий процес у банківській сфері неадекватно відображає процеси які в ній відбуваються [12, с. 12].

До важливого напрямку модернізації банківської системи України є визначення зони спільних економічних інтересів держави, банків і населення. Ця зона знаходить втілення в стабільному законодавчому середовищі, що покликане забезпечити еквівалентність обміну в національній економіці і яке має стати основою економічної стратегії держави. Відповідно сьогодні розробка та прийняття цілого пакету законодавчих актів є запорукою

збереження та подальшої модернізації банківської системи України [12, с. 31-32]. Для підвищення ефективності української банківської системи державною політикою передбачається:

- вироблення підходів до встановлення у вигляді прямих норм закону вимоги до діяльності кредитних організацій, зокрема послуг, що спеціалізуються на тих або інших видах;

- чітка правова регламентація порядку і форми участі іноземного капіталу в банківській сфері, розвиток інструментів залучення заощаджень населення, що передбачають розширення використання заощаджень в розрахунках, а також елементи кредитування;

- вдосконалення чинного законодавства щодо організації банківського нагляду;

- розвиток організаційного міжбанківського ринку кредитів, прозорого механізму формування процентних ставок по різних категоріях, класах позичальників;

- розробка норм банківського законодавства щодо забезпечення належного рівня корпоративного управління в банках України;

- розвиток системи похідних, зокрема термінових, інструментів, що забезпечують оборотність банківських активів, що мають вторинний обіг на спеціалізованих сегментах фінансового ринку [30, с. 167-168].

Ефективна реалізація завдань з створення системних передумов для забезпечення стабільності грошової одиниці в довгостроковій перспективі передбачає активну співпрацю та координацію дій НБУ з усіма гілками влади. Це стосується питань підтримки макроекономічної стабільності, захисту прав вкладників й інших кредиторів, створення сприятливого інвестиційного клімату тощо. Відповідна робота передбачає активну роль НБУ під час підготовки загальнодержавних прогностичних і програмних документів, проектів законів і нормативно-правових актів, а також участі в практичній реалізації відповідних заходів [54, с. 94]. НБУ здійснює грошово-кредитну політику, під якою можна розуміти комплекс визначених заходів у сфері грошового обігу та кредиту,

котрі направлені на регулювання економічного піднесення, стримування інфляційних темпів та забезпечення стабільного стану вітчизняної грошової одиниці, дій по забезпеченню зайнятості населення та вирівнюванні платіжного балансу [31, с. 37].

Вказана грошово-кредитна політика національного банку впливає зокрема на зміну маси грошей в обігу, тобто вона реалізується за допомогою інструментів монетарної політики.

Деякі науковці визначають стратегічні, проміжні, тактичні цілі, які переслідує центральний банк розробляючи монетарну політику. Стратегічними цілями монетарної політики центробанку є кінцеві цілі загальноекономічної політики держави — досягнення такого зростання суспільного виробництва, за якого буде забезпечена повна зайнятість, стійкість цін (стримування інфляції), збалансованість платіжних відносин з зовнішнім світом. Проміжними цілями монетарної політики є досягнення такого стану деяких ключових економічних перемінних, який сприятиме досягненню стратегічних цілей. Тактичні цілі монетарної політики мають короткостроковий, оперативний характер, і покликані забезпечити досягнення проміжних цілей [22, с. 43].

Основні напрями діяльності НБУ повинні бути спрямовані на:

- забезпечення низького та передбачуваного рівня інфляції протягом тривалого періоду з урахуванням потреб товаровиробників;
- забезпечення відповідності прогнозованого рівня інфляційних очікувань та його фактичних результатів;
- поліпшення структури експорту та імпорту, стабільна динамік зростання чистого експорту;
- розширення міжнародних зв'язків і ринків збуту;
- зниження рівня доларизації через укріплення довіри суб'єктів господарювання та населення до національної валюти;
- утримання відносно низького рівня дефіциту бюджету;
- зниження обсягу зовнішньої заборгованості;
- нарощення інвестицій в основний капітал;

- забезпечення зростання рівня доходів населення.

Подальшим кроком має бути проведення ефективних економічних реформ, успішність яких пов'язана з відповідністю темпів економічного розвитку та нововведень податково-бюджетної сфери із змінами валютно-курсової політики, результатами яких має бути становлення конкурентоспроможних вітчизняних підприємств у різних галузях економіки, забезпечення покращення макроекономічних показників, сприяння мінімізації валютних ризиків. Сталого розвитку повинні набути фінансові ринки для застосування непрямих інструментів впливу на рівень відсоткових ставок НБУ [54, с. 95]. Погоджуючись з вище переліченими напрямками успішної діяльності центрального банку, слід зазначити, що вони потребують законодавчого закріплення та подальшого впровадження на практиці. Це в свою чергу сприятиме розвитку усієї банківської системи України.

Разом з тим, потребує також свого уточнення категорія банківського нагляду як елемент контрольної діяльності у Законі України «Про Національний банк України».

На сьогодні можна зазначити, що вітчизняне банківське законодавство є досить заплутаним і таким, що не зовсім різниться логікою власної побудови. Зокрема правові норми, котрі регламентують банківську діяльність, хаотично «розпорошені» по достатньо значному масиві нормативно-правових актів, що досить перешкоджає (а іноді навіть унеможлиблює) їх практичну реалізацію [38].

Україна вже має сумний досвід національного законотворення, виходячи з вимог наданих вище міжнародних фінансових інституцій. Варто нагадати руйнівну функцію, яку сьогодні здійснює Закон України «Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів перед Національним банком України», який був прийнятий (20.04.2000 р.) за вимогою і під жорстким тиском Міжнародного валютного фонду, як одна з ключових умов отримання кредиту «стенд-бай». Закон фактично заборонив використовувати національні грошові ресурси на вирішення найбільш гострих

загальнодержавних проблем. Ст. 1 вищезгаданого закону встановила, що заборгованість за відстроченими кредитами, наданими за рахунок кредитної емісії уряду, відноситься «на внутрішній державний борг України». Водночас при прийнятті закону України «Про Національний банк України» за настійною вимогою зарубіжних порадників з'явилася ст. 54, де «НБУ забороняється надавати прямі кредити як у національній, так і в іноземній валюті на фінансування витрат Державного бюджету України» [12, с. 39]. Тому реально протидіючи фінансовій кризі, необхідно невідкладно здійснити такі правочини: по-перше, відмінити Закон України «Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів перед Національним банком України». По-друге, відмінити ст. 15 (ч. 2) Бюджетного кодексу України, відповідно до якої «Емісійні кошти НБУ не можуть бути джерелом фінансування дефіциту Державного бюджету України». По-третє, невідкладно скасувати ст. 54 Закону України «Про Національний банк України», де «НБУ забороняється надавали прямі кредити як у національній, так і в іноземній валюті на фінансування витрат Державною бюджету України». Як тільки Верховна Рада України здійснить цю украй актуальну, злободенну місію, економічна ситуація в країні відчутно піде на поправку. Все це свідчать про одне - Центральний банк, як основний і єдиний регулятор усієї банківської системи, не виконав визначеного законодавцем завдання, тому за всіма ознаками керівництво НБУ мало б понести реальну, невідворотну відповідальність. Адже Закон України «Про Національний банк України» (розділ X) вимагає від центральною банку здійснювати «постійний нагляд за дотриманням банками, їх підрозділами, банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ і економічних нормативів (ст. 55). Нездійснення дієвого контролю й посилення відповідальності керівників комерційних банків за «фінансову розхристаність», а нерідко й неприховане шахрайство, є основною причиною передінфарктного стану вітчизняної банківської системи. Слід визнати, що в даній ситуації світова фінансова криза ні при чому [12, с. 30-31].

Водночас деякі вчені вказують на необхідності прийняття окрім основних «банківських» законів ще ряду законодавчих актів.

Так, напрямом по реформуванню вітчизняного банківського законодавства є прийняття цілого ряду законів для розвитку положень закону «Про банки і банківську діяльність», котрі відносять до деяких специфічних сфер у банківській діяльності. Зокрема йде мова про закони, що повинні регулювати порядок проведення окремих банківських операцій по кредитуванню, відкриттю та обслуговуванні рахунків, здійсненні валютних операцій і тд. Часто висловлювалися пропозиції по прийнятті окремого закону, який би регламентував правовідносини, котрі пов'язують з банківською таємницею, хоч на теперішньому етапі, враховуючи діяльність фінансової інспекції та вимоги організації FATF котрі українська держава повинна виконувати, немає підстав по прийняттю такого закону [60, с. 99]. Як показала системна криза, для формування повноцінної і ефективної банківської системи України необхідно крім модернізації основних банківських законів прийняти низку нових, які б вирішували такі проблеми як: повернення довіри громадян, справедливої кредитної та депозитної ставки, валютного регулювання та валютного контролю, рекапіталізації банків, діяльності Національного банку України, регулювання діяльності комерційних банків, повернення внутрішніх і зовнішніх боргів, сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку вітчизняних товаровиробників і підвищення добробуту населення та інші [12, с. 32].

Проте прийняття ще цілої низки законів для регулювання діяльності Національного банку України не видається доцільним, оскільки це не відповідатиме реаліям функціонування банківської системи.

Для ефективної діяльності банківської системи країни значення має існування дієвої законодавчої бази, котра б регулювала правовий статус банків і банківську систему. До недоліків правового регулювання можна віднести і нестабільність діючого банківського законодавства, відсутність норм щодо регулювання деяких видів банківських операцій та ін. Подолання таких недоліків буде сприяти розширенню банківської діяльності, стабілізації

безпосередньо банківської системи країни. Прикладна роль банківської системи буде визначатися тим, як вона здійснює управління в країні системою платежів та розрахунків, з урахуванням, що значна частина комерційних угод може здійснюватись через депозити, інвестиції або ж кредитні операції. Ефективність реалізації процедури інвестування коштів зокрема залежить від можливостей самої банківської системи спрямовувати ці кошти тим позичальникам, котрі знайдуть можливості їх оптимального та ефективного застосування [45, с. 44].

Чисельний масив нормативно-правових актів, що регулюють діяльність НБУ дають підстави вважати за необхідне прийняття єдиного кодифікованого акту, що закріпив би усі норми у сфері банківської діяльності, усунув би будь-які неузгодженості між ними.

Систематизоване законодавство значною мірою виключає можливість для неправильного або свавільного застосування правових норм, є передумовою для того, щоб всі суб'єкти відносин додержувалися правових норм [60, с. 4]. Таким систематизованим актом міг би бути Банківський кодекс України.

На сьогоднішній день фактично сформовані ключові принципи щодо функціонування української банківської системи, зокрема кредитну політику та проведення банківського нагляду. Тому можна говорити про те, що назріла необхідність певним чином кодифікувати такі акти, які становлять правову основу функціонування фінансів та кредиту, а саме дати початок розробці Банківського кодексу. В такому акті повинно комплексно згрупуватись ті норми, котрі регламентують основи правого регулювання у сфері банківської діяльності. Мета даного Банківського кодексу полягатиме у створенні стабільних правових інструментів, котрі потрібні для діяльності кожного з учасників вітчизняної банківської системи на підставі найбільш цінних положень діючого банківського законодавства і відповідно нових підходів щодо діяльності вітчизняних банків [38].

Прийняття Банківського кодексу України дозволить регламентувати сукупність правовідносин, що виникають у процесі банківської діяльності, зокрема діяльності НБУ.

Тому розробка проекту Банківського кодексу України є досить складною і відповідальною роботою, оскільки такий Банківський кодекс України має розроблятися на компетентній і фаховій основі. Серед окремих змістовних вимог насамперед можна виокремити такі: даний акт має бути зрозумілим (і головне доступним), не суперечити іншим актам і має надавати повну регламентацію банківських відносин, котрі не допускали б існування прогалін, а з найважливіших процедурних вимог щоб була дотримана вимога про обов'язкове опублікування акту, вимога, котра накладає заборону на зворотну силу такого акту, вимога щодо розумної стабільності права, вимога щодо послідовної правотворчості, вимога по наданні достатнього часу по зміні системи правовідносин, котрі викликані прийняттям майбутнього нового закону. Тому дотримання саме таких вимог має призвести до того, що даний проект Банківського кодексу України слід буде визнати справді якісним [65].

Ринкова економіка зароджує нові інститути, що притаманні ринковим умовам розвитку господарства, та змінює старі, котрі існували під час державної адміністративної монополії. Відбувається зміна принципів, на котрих будувались взаємовідносини держави та її органів із суб'єктами такої господарської діяльності, забезпечено поступове впорядкування державного та правового регулювання господарської діяльності. Одним із основних шляхів формування нових ринкових відносин є фінансові, зокрема банківські інститути, без котрих не можливе формування інфраструктури ринкової економіки. Розвиток самих кредитно-фінансових інститутів несе вплив як на внутрішні економічні відносини, так і на міжнародні, бо саме через дані кредитно-фінансові інститути і здійснюється інтеграція правових й економічних структур у загальносвітову економічну систему [59, с. 3]. Основоположну роль в даній ситуації повинен відігравати центральний банк як визначальна ланка всієї банківської системи країни.

На сьогодні актуальною стає проблема створення умов зростання національної економіки шляхом розвитку фінансового його сектору, а саме – банківського. Його успішна діяльність в значній мірі залежить від здатності швидко й ефективно пристосуватись до різних зовнішніх і внутрішніх ризиків, формуванням конкурентного середовища, наповнення кредитного ринку банківською продукцією, забезпечення нормативів стосовно статутного капіталу, забезпечення правової бази консолідованого нагляду. В даному аспекті є важливим системний аналіз процесу розвитку банківської системи України, розкриття її суперечностей та виявлення тенденцій. Ці процеси треба аналізувати з врахуванням досвіду зарубіжних банківських систем і загальносвітових тенденцій, і зокрема в контексті інтеграції правової бази Європейського Союзу [57, с. 27].

Банківські системи розвинених країн мають багато спільного, що зумовлено однотипністю ринкової економіки цих країн. Аналізуючи організацію банківських систем західних держав в умовах розвиненої економіки, фахівці визначили три основні напрями розвитку таких систем та їх складових:

- банківські системи з великою кількістю банків з небагатьма відділеннями (unit banking);
- банківські системи з невеликою кількістю банків із багатьма відділеннями (branch banking);
- банківські системи з багатьма банками, пов'язаними участями (chain banking) [59, с. 45]. Українська банківська система, як у більшості країн Європейського Союзу, діє з невеликою кількістю банків і відповідно із багатьма відділеннями.

Формування європейської банківської системи являло собою певний процес, який був нерозривно пов'язаний із формуванням самого Європейського Союзу. Завдання, які стояли перед Європейським Союзом, а особливо у сфері створення єдиного європейського ринку капіталу вимагали необхідності вдосконалення банківського регулювання та нагляду, наслідком чого стала

уніфікація банківського законодавства країн – членів Європейського Союзу. Створення єдиного ринку банківських послуг у Європейському Союзі стало можливим на принципах, які були встановлені первинним правом Європейського Союзу, а саме: 1) мінімалізації правових гарантій і гармонізації національного законодавства; 2) контролю державою реєстрації («home country control»); 3) взаємного визнання достатності правового регулювання іншої країни-члена Європейського Союзу («mutual recognition»); 4) єдиної ліцензії («single license») [24, с. 30-31].

Активне міжнародне співробітництво НБУ на сьогодні відбувається з міжнародними фінансовими організаціями та центральними банками країн Європейського Союзу. Водночас центральний банк впроваджує європейські стандарти і принципи в своїй діяльності, що веде до оновлення вітчизняних нормативно-правових актів.

До пріоритетних сфер законодавства, охоплених процесом адаптації, належать ті, від зближення яких залежить зміцнення економічних зв'язків України та держав – членів Європейського Союзу. Отже, банківське законодавство, а особливо питання регулювання та нагляду за діяльністю банків, повинно розглядатися як один із пріоритетних напрямів процесу адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [27, с. 91].

Важливу роль у розвитку національного банківського законодавства має відіграти процес міжнародного співробітництва в сфері правового регулювання банківської діяльності, адаптації його до відповідного законодавства Європейського Союзу, поступового приведення нормативних актів України до європейських стандартів [45, с. 16-17]. Необхідно зазначити, що характерною рисою в розвитку сучасних систем нагляду в державах-членах Європейського Союзу є поступовий перехід до створення єдиних структур у сфері нагляду за ринком фінансових послуг. Цей процес є складним і неоднорідним за своєю сутністю, однак саме така тенденція прослідковується впродовж останнього десятиріччя розвитку банківського нагляду в Європі. Європейський Союз

поступово і гармонійно рухається в напрямку здійснення комплексного нагляду, що не обмежується тільки банківською діяльністю, а поширюється також на діяльність на ринку цінних паперів і страхову діяльність [27, с. 94].

Прийняттям деяких вітчизняних нормативних актів у сфері банківської діяльності вирішено ряд аспектів щодо адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Проте на сьогодні не здійснено уніфікації основних положень проведення банківського регулювання та банківського нагляду НБУ. Так, банківське регулювання можна віднести до повноважень НБУ. Водночас доцільним було б визначення окремого органу, що здійснював би комплексний нагляд за діяльністю комерційних банків, кредитних спілок, ломбардів, страхових компаній тощо.

Отже, діяльність НБУ та його активний вплив на розвиток банківської системи ставить вимоги щодо постійно процесу оновлення банківського законодавства. Водночас недосконалість банківського законодавства породжує неефективну діяльність центрального банку. Тому слід створити таке законодавство, що дозволить ефективно діяти НБУ і здійснювати реальний вплив на вітчизняну банківську систему.

Деякі вчені вказують на необхідності прийняття окрім основних «банківських» законів ще ряду законодавчих актів. Проте прийняття ще цілої низки законів для регулювання діяльності НБУ не видається доцільним, оскільки це не відповідатиме реаліям функціонування банківської системи.

Чисельний масив нормативно-правових актів, що регулюють діяльність НБУ дають підстави вважати за необхідне прийняття єдиного кодифікованого акту, що закріпив би усі норми у сфері банківської діяльності, усунув би будь-які неузгодженості між ними. Таким систематизованим актом міг би бути Банківський кодекс України. Прийняття Банківського кодексу України дозволить регламентувати сукупність правовідносин, що виникають у процесі банківської діяльності, зокрема діяльності НБУ.

Активне міжнародне співробітництво НБУ на сьогодні відбувається з міжнародними фінансовими організаціями та центральними банками країн

Європейського Союзу. Водночас центральний банк впроваджує європейські стандарти і принципи в своїй діяльності, що веде до оновлення вітчизняних нормативно-правових актів.

Прийняттям деяких вітчизняних нормативних актів у сфері банківської діяльності вирішено ряд аспектів щодо адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Проте на сьогодні не здійснено уніфікації основних положень проведення банківського регулювання та банківського нагляду НБУ. Так, банківське регулювання можна віднести до повноважень НБУ. Водночас доцільним було б визначення окремого органу, що здійснював би комплексний нагляд за діяльністю комерційних банків, кредитних спілок, ломбардів, страхових компаній тощо. Потребує також свого уточнення категорія банківського нагляду як елемент контрольної діяльності центрального банку у Законі України «Про Національний банк України».

Висновки до розділу 3

1. Формування нормативно-правової бази щодо діяльності НБУ є одним з найбільш актуальних завдань функціонування, розвитку та реформування діючої банківської системи.

Перші нормативні акти незалежної української держави визначили чіткий пріоритет у самостійній побудові власної системи банківських установ. Основні завдання та функції, повноваження і принципи організації та діяльності центрального банку визначаються Конституцією України, Законом України «Про Національний банк України», Законом України «Про банки і банківську діяльність».

2. Правове регулювання основних аспектів банківської діяльності відбувається за рахунок всієї сукупності відомчих актів НБУ. Нормотворчий характер діяльності НБУ є законодавчо визначеним процесом, що відповідно вказує на загальнообов'язковий характер відомчих актів центрального банку,

котрі регламентують реалізацію банківської діяльності.

3. Діяльність НБУ та його активний вплив на функціонування банківської системи ставить вимоги щодо постійно процесу оновлення банківського законодавства. Водночас недосконалість банківського законодавства породжує неефективну діяльність центрального банку. Тому слід створити таке законодавство, що дозволить ефективно діяти НБУ і здійснювати реальний вплив на вітчизняну банківську систему.

Деякі вчені вказують на необхідності прийняття окрім основних «банківських» законів ще ряду законодавчих актів. Проте прийняття ще цілої низки законів для регулювання діяльності НБУ не видається доцільним, оскільки це не відповідатиме реаліям функціонування банківської системи.

4. Чисельний масив правових актів, що регламентують діяльність НБУ дають підстави вважати за необхідне прийняття єдиного кодифікованого акту, що закріпив би усі норми у сфері банківської діяльності, усунув би будь-які неузгодженості між ними. Таким систематизованим актом міг би бути Банківський кодекс України.

Саме прийняття Банківського кодексу України дозволить регламентувати сукупність правовідносин, котрі виникають у процесі банківської діяльності, зокрема діяльності НБУ.

5. Активне міжнародне співробітництво НБУ на сьогодні відбувається з міжнародними фінансовими організаціями та центральними банками країн Європейського Союзу. Водночас центральний банк впроваджує європейські стандарти і принципи в своїй діяльності, що веде до оновлення вітчизняних нормативно-правових актів.

Прийняттям деяких вітчизняних нормативних актів у сфері банківської діяльності вирішено ряд аспектів щодо адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Проте на сьогодні не здійснено уніфікації основних положень проведення банківського регулювання та банківського нагляду НБУ. Так, банківське регулювання можна віднести до повноважень НБУ. Водночас доцільним було б визначення окремого органу, що здійснював

би комплексний нагляд за діяльністю комерційних банків, кредитних спілок, ломбардів, страхових компаній тощо.

Потребує також свого уточнення категорія банківського нагляду як елемент контрольної діяльності центрального банку у Законі України «Про Національний банк України».

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження обґрунтовуються такі висновки:

1. Банківська діяльність включає здійснення обмінних операцій, відкриття і закриття банківських рахунків, надання банками позик і кредитів, а також залучення матеріальних ресурсів юридичних та фізичних осіб на депозитні рахунки.

2. Ключову роль у регламентації грошово-кредитної політики держави відіграє НБУ. Центральний банк країни виступає основоположним координуючим центром для усіх інших банків. Водночас подвійна правова природа національного банку проявляється в тому, що він з однієї сторони провадить господарську діяльність, а також з іншої сторони виступає органом державного управління при реалізації банківської діяльності.

На НБУ покладаються особливі функції, що дозволяє виокремити його з-поміж інших органів. Так, функції національного банку розподіляють на основну та інші функції. Основоположною функцією національного банку є забезпечення ним стабільності грошово-кредитної політики держави. Всі інші функції центральний банк здійснює для реалізації його основної функції і відповідно такою системою функцій розкривається фінансово-правовий зміст діяльності національного банку.

Основними принципами діяльності національного банку є принципи: законності, нормотворчості, незалежності, взаємодії різних гілок державної влади, підзвітності, дотримання банківської таємниці, економічної самостійності, спеціальної правоздатності, організації діяльності центрального банку на базі державної власності, державної служби, здійснення діяльності без мети отримання прибутку, організаційні принципи побудови системи національного банку (принципи централізації, єдності, вертикальної структури та колегіальності управління).

3. Усі комерційні банки при здійсненні банківської діяльності діють в межах єдиного грошово-кредитного ринку та виступають як складовий елемент

фінансово-кредитної системи усієї держави. Правове регулювання діяльності комерційних банків базується на законодавстві України, зокрема актах НБУ. Поняття комерційних банків застосовується на практиці при характеристиці банків на другому рівні банківської системи. Основними видами банківських операцій комерційних банків є ведення рахунків у національній та іноземній валютах, проведення розрахунків, а також надання кредитів.

Основоположний розподіл комерційних банків на універсальні і спеціалізовані пов'язаний з тими операціями, які вони відповідно виконують. Водночас подальший розвиток діяльності комерційних банків можливий при їх спеціалізації, що в свою чергу сприятиме ефективнішому функціонуванню банківської системи України.

4. Структура НБУ побудована за принципом централізації з відповідним вертикальним підпорядкуванням. Тому керівними органами НБУ виокремлюють Раду НБУ та Правління НБУ.

На Раду НБУ покладеться здійснення розробки основних засад грошово-кредитної політики та відповідно здійснення контролю за її проведенням. Тому спеціальна правосуб'єктність Ради НБУ полягає в розробленні та контролі основних засад грошово-кредитної політики, а також виконанні основних законодавчо визначених управлінських функцій. Вітчизняним законодавством Раду НБУ було наділено достатньо широким колом повноважень у сфері банківської діяльності.

До ключових повноважень Правління НБУ віднесено забезпечення проведення грошово-кредитної політики через відповідні монетарні інструменти. Правління колегіально відповідає за весь зміст діяльності центрального банку. Тому правління діє як колегіальний орган і складається з шести осіб, а саме голови центрального банку, його першого заступника, а також заступників голови. При цьому правління очолює голова банку.

5. Розвиток законодавчої бази діяльності НБУ є одним з найбільш актуальних завдань функціонування та позитивних змін банківської системи в сучасному періоді становлення української держави.

Правове регулювання основних аспектів банківської діяльності відбувається за рахунок всієї сукупності відомчих актів НБУ. Нормотворчий характер діяльності НБУ є законодавчо визначеним процесом, що відповідно вказує на загальнообов'язковий характер відомчих актів центрального банку, котрі регламентують здійснення банківської діяльності.

6. Діяльність НБУ та його активний вплив на розвиток банківської системи ставить вимоги щодо постійно процесу оновлення банківського законодавства. Проте недосконалість вітчизняного банківського законодавства породжує неефективну діяльність центрального банку. Тому слід створити таке законодавство, що дозволить ефективно діяти НБУ і здійснювати реальний вплив на вітчизняну банківську систему.

Деякі вчені вказують на необхідності прийняття окрім основних «банківських» законів ще ряду законодавчих актів. Проте прийняття ще цілої низки законів для регулювання діяльності НБУ не видається доцільним, оскільки це не відповідатиме реаліям функціонування банківської системи України.

7. Активне міжнародне співробітництво НБУ на сьогодні відбувається з міжнародними фінансовими організаціями, а також центральними банками країн Європейського Союзу. При цьому, центральний банк впроваджує європейські стандарти і принципи в своїй діяльності, що веде до оновлення вітчизняних нормативно-правових актів.

Прийняттям деяких вітчизняних нормативних актів у сфері банківської діяльності вирішено ряд аспектів щодо адаптації вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Проте на сьогодні не здійснено уніфікації основних положень проведення банківського регулювання та банківського нагляду НБУ. Банківське регулювання можна віднести до повноважень НБУ. Водночас доцільним було б визначення окремого органу, що здійснював би комплексний нагляд за діяльністю усіх комерційних банків, кредитних спілок, ломбардів, страхових компаній тощо. Потребує також свого уточнення категорія банківського нагляду як елемент контрольної діяльності центрального

банку у Законі України «Про Національний банк України».

8. Чисельний масив нормативно-правових актів, що регулюють діяльність НБУ дають підстави вважати за необхідне прийняття єдиного кодифікованого акту, що закріпив би усі норми у сфері банківської діяльності, усунув би будь-які неузгодженості між ними. Таким систематизованим актом міг би бути Банківський кодекс України. Так, прийняття Банківського кодексу України дозволить регламентувати сукупність правовідносин, котрі виникають у процесі банківської діяльності, зокрема щодо ефективної діяльності НБУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18. – Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 40 – 44. – Ст. 356.
4. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 29. – Ст. 238.
5. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 5. - Ст. 30.
6. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 29. – Ст. 137.
7. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 1. – Ст. 1.
8. Абрамовська А. Банківська діяльність Європейського Союзу: поняття та принципи [Електронний ресурс] / А. Абрамовська // Юридичний вісник. - 2013. - № 4. - С. 175-179. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2013_4_31.
9. Банківська діяльність : навч. посіб. / [Живко З. Б. та ін.] ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. — Київ : Алерта, 2012. — 247 с.
10. Банківська система : підручник / [М. І. Крупка та ін. ; за ред. М. І. Крупки] ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. - 554 с.
11. Банківська система України : монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 187 с.

12. Банківська система України виміри глобальної фінансової кризи. Експертно-аналітична доповідь.// Колектив авторів під науковою редакцією д.е.н. професора О.А. Кириченко. - К.: Дорадо-друк., 2009. - 64 с.

13. Берлач А. І., Тараненко Ю. О. Банківське право України: Навч. посіб. для дистанційного навчання / Берлач А. І., Тараненко Ю. О.; За заг. ред. Берлача А. І. – К.: Університет “Україна”, 2006. – 308 с.

14. Білик В. Практичні питання банківської діяльності [Електронний ресурс] / В. Білик // Вісник Національного банку України. - 2013. - № 2. - С. 44-45. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2013_2_26.

15. Буткевич С. Національний банк України як суб'єкт державного фінансового моніторингу / С. Буткевич // Юридична Україна. - 2010. - № 3. - С. 52-57.

16. Васюренко О. В. Банківський нагляд : [підручник] / О. В. Васюренко, О.М. Сидоренко. – К. : Знання, 2011. – 503 с.

17. Ващенко Ю. В. Банківське право: Навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 344 с.

18. Віхров О. П., Ніщимна С. О. Фінансове право. Конспект лекцій. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2002. – 280 с.

19. Воронова Л. К. Про правовий статус Національного банку України та його Ради за новим Законом України «Про Національний банк України» // Реферативний огляд чинного законодавства України / За ред. В. В. Цветкова, Є. Б. Кубко. - К.: Салком, 2000.

20. Воронова Л. К. Фінансове право України: Підручник. — К.: Прецедент; Моя книга, 2006. - 448 с.

21. Герасименко Н. О. Комунальні банки: реалії і перспективи правового регулювання / Н. О. Герасименко // Економіка та право. – 2013. - № 2. – С. 81-86.

22. Гетманцев Д. О., Шукліна Н. Г. Банківське право України: – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

23. Глібко С. Банківська діяльність як фінансове посередництво у господарському праві України [Електронний ресурс] / С. Глібко // Вісник Національної академії правових наук України. - 2012. - № 3. - С. 135-145. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2012_3_15.

24. Гойванюк М. П. Досвід регулювання банківської діяльності в країнах ЄС / М. П. Гойванюк // Фінанси, облік і аудит. - 2012. - № 19. – С. 30-39.

25. Горалько О. В. Банківська діяльність : навч. посіб. / О. В. Горалько, І. С. Козій ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. — 335 с.

26. Д'яконова І. І. Поняття банківської системи та особливості банківської системи України [Електронний ресурс] / І. І. Д'яконова // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2008. - № 1. – С. 183-190. – Режим доступу: [http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2008/1\(111\)/25_Dyak.pdf](http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2008/1(111)/25_Dyak.pdf).

27. Дворецька М. І. Теоретичні та практичні аспекти здійснення банківського нагляду в Україні [Електронний ресурс] / М. І. Дворецька // Вісник Вищої ради юстиції. – 2010. - № 3. – С. 90-97. - Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik03_10.pdf.

28. Діденко О. М. Гармонізація інтересів держави та бізнесу при регулюванні банківської діяльності: теорія, світовий та вітчизняний досвід / О. М. Діденко. — Суми : УАБС НБУ, 2015. — 280 с.

29. Дмитренко Ю. М. Банківська діяльність як інститут фінансового права [Електронний ресурс] / Ю. М. Дмитренко // Форум права. - 2012. - № 2. - С. 188-195. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

30. Дудка І. М. Державне регулювання банківських відносин як ключовий компонент державної політики в цій сфері / І. М. Дудка // Часопис Київського університету права. – 2009. - № 4. – С. 162–168.

31. Євразійські перспективи розвитку банківських систем : монографія / за заг. ред. О. Костюка. М. Лін. Г. Омета. – Суми ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. - 157 с.

32. Заверуха І. Б. Банківське право: Посібник для студентів. – Львів : Астролябія, 2002. – 222 с.

33. Златіна Н. Конституційні засади правового статусу Національного банку України як основа банківського законодавства / Н. Златіна // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2012. - № 90. – С. 43-45.

34. Зубрицька Н. Б. Концептуальні засади ефективної реалізації державної політики у сфері банківської діяльності в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] / Н. Б. Зубрицька // Економіка та держава. - 2013. - № 1. - С. 122-124. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2013_1_36.

35. Івченко К. А. Щодо визначення банківської системи України / К. А. Івченко // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. - № 25. – С. 295-300.

36. Іскізаров О. М. Ознаки банківської діяльності у адміністративно-правовій сфері [Електронний ресурс] / О. М. Іскізаров // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право. - 2015. - Вип. 2. - С. 265-270. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_pr_2015_2_42.

37. Карлова І. О. Банківська діяльність в Україні: адаптація її законодавчого регулювання до законодавства Європейського Союзу / І. О. Карлова, О. Т. Скаліш // Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. – 2011. - Вип. 15. – С. 48-55.

38. Кирилюк Д. До питання необхідності розробки та прийняття Банківського кодексу в Україні [Електронний ресурс] / Д. Кирилюк // Юридичний журнал. – 2006. - № 12. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2484>.

39. Коваленко А. А. Принципи права та банківська діяльність [Електронний ресурс] / А. А. Коваленко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. - 2014. - Вип. 66. - С. 203-210. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2014_66_26.

40. Коваленко А. А. Фінансово-правові питання банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / А. А. Коваленко // Право і суспільство. - 2015. - № 5. - С. 136-140. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_5_25.

41. Козаченко В. Роль Національного банку України в діяльності банківської системи України [Електронний ресурс] / В. Козаченко // Теорія і практика інтелектуальної власності. - 2013. - № 1. - С. 89–94. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2013_1_14.

42. Козлова Ю. В. Перспективи розвитку інвестиційних банків в Україні / Ю.В. Козлова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 37. – С. 285-297.

43. Копилюк О. І. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. / Копилюк О. І., Музичка О. М. ; Укоопспілка, Львів. торг.-екон. ун-т. — Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. — 414 с.

44. Корольов Ю. О. Характеристика правового статусу Національного банку України / Ю. О. Корольов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2013. - № 1. – С. 319-330.

45. Костюченко О. А. Банківське право: Підручник. — 3-тє вид. — К.: Видавництво А.С.К., 2003. — 928 с.

46. Кротюк В. Л. Національний банк - центр банківської системи України. Організаційно-правовий аналіз.- К.: Ін Юре, 2000. - 248 с.

47. Кузнецова С. А. Банківська система : навч. посіб. / (С. А. Кузнецова, Т. М. Болгар, З. С. Петровська); за ред. С.А. Кузнецової. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 400 с.

48. Кузнецов Ю. Практичні питання банківської діяльності [Електронний ресурс] / Ю. Кузнецов // Вісник Національного банку України. - 2013. - № 10. - С. 9-10. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2013_10_8.

49. Латковська Т. А. Банківська діяльність як предмет регулювання різних галузей законодавства [Електронний ресурс] / Т. А. Латковська // Актуальні проблеми держави і права. - 2009. - Вип. 49. - С. 338-344. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_49_58.

50. Лещенко В. В. Державне регулювання банківської діяльності в Україні: нагляд на основі оцінки ризиків [Електронний ресурс] / В. В. Лещенко // Державне управління: теорія та практика. - 2013. - № 2. - С. 193-198. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2013_2_23.

51. Лобозинська С. М. Рейтингові системи оцінки банківської діяльності в Україні / Лобозинська Софія Миколаївна, Цибульська Наталія Богданівна ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів : Растр-7, 2016.

52. Меда Н. С. Організація системи банківського нагляду в процесі здійснення фінансового моніторингу / Н.С. Меда // Інвестиції: практика та досвід. — 2014. — № 5. - С. 38-42.

53. Меда Н. С. Систематизація функцій банківської діяльності в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Н. С. Меда // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2014. - № 1. - С. 149–152. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2014_1_30.

54. Ментух Н.Ф., Шевчук О.Р. Фінансово-правові засади діяльності Національного банку України у сфері стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України [Електронний ресурс] / Н.Ф. Ментух, Шевчук О.Р. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2015. - Вип. 30. – Т. 2. – С. 92-95. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvuzhpr_2015_30%282%29_25.pdf.

55. Мірошниченко О. А. Банківське право в Європейському Союзі та Україні: порівняльно-правове дослідження / О. А. Мірошниченко, М. В. Сенаторов, О. В. Сенаторова. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 340 с.

56. Нагайчук Н. Г. Уточнення змісту банківської діяльності: риси і принципи [Електронний ресурс] / Н. Г. Нагайчук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2014. - № 3. - С. 98-103. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2014_3_23.

57. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право: Підручник. — Видання друге, перероблене і доповнене. — К.: КНЕУ, 2003. — 311 с.

58. Організація біржової та банківської діяльності : [навч. посіб. для студентів ВНЗ галузі знань "Менеджмент і адміністрування"] / [А. Ф. Гойко та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Гойка] ; М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. — Київ : КНУБА, 2014. — 228 с.

59. Орлюк О. П. Банківське право: Навч. посібник. — К.: Юрінком Інтер, 2005. - 376 с.

60. Орлюк О. П. Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства. - К.: Юрінком Інтер, 2003. - 104 с.

61. Перелі І. В. Вплив центрального банку України на ринкову економіку / І. В. Перелі // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції (18-19 жовтня 2012). – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2012. - С. 155-157.

62. Плотнікова М.В. Нормативно-правові акти Національного банку України як форма державного регулювання діяльності банків [Електронний ресурс] / М.В. Плотнікова // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2010. – № 1(3). – С. 31–35. - Режим доступу: http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_CPD/Plotnikova_s_004.pdf.

63. Подплетній В. В. Вдосконалення банківської діяльності в контексті особливостей функціонування банківських систем європейських країн [Електронний ресурс] / В. В. Подплетній // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. - 2010. - Вип. 18(1). - С. 291-297. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2010_18\(1\)_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2010_18(1)_48).

64. Реверчук С. К. Прогнозування розвитку банківської діяльності в Україні / С. К. Реверчук, О. С. Іршак ; [за ред. С. К. Реверчука] ; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. — 255 с.

65. Рябченко О. І. Деякі аспекти систематизації банківського законодавства [Електронний ресурс] / О. І. Рябченко // Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/28991/1/banking%20legislation.pdf>.

66. Савелко С. О. Євроінтеграційні процеси та їх вплив на діяльність банківської системи України / С. О. Савелко // Економіка та держава. — 2011. — № 11. - С. 61-64.

67. Селезньова О. М. Систематизація банківського законодавства в Україні: монографія / О. М. Селезньова. - Чернівці, 2010. - 184 с.

68. Сенищ П. М. Правові інструменти регулювання розвитку банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / П. М. Сенищ // Бізнес Інформ. - 2014. - № 3. - С. 325-329. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_3_55.

69. Сидоренко О. М. Банківський нагляд у системі регулювання діяльності банків / О. М. Сидоренко // Економіка. Фінанси. Право. — 2013. — № 1. - С. 59-61.

70. Сирота А. Напрями вдосконалення правового статусу Національного банку України - уроки світової фінансової кризи початку ХХІ століття / А. Сирота // Підприємництво, господарство і право. - 2010. - № 8. - С. 49-51.

71. Скаско О. І. Система контролю банківської діяльності в Україні: теорія та практика / О. І. Скаско ; Нац. банк України, Ун-т банк. справи, Львів. ін-т банк. справи. — Львів : Тріада плюс, 2012. — 306 с.

72. Солодкіна О. В. Поняття і значення банківського нагляду в системі правового регулювання банківської діяльності [Електронний ресурс] / О. В. Солодкіна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. — 2004. — Вип. 60-62. — С. 125-128. — Режим доступу:

http://papers.univ.kiev.ua/jurydychni_nauky/articles/Concept_and_Value_of_Bank_Supervision_in_a_System_of_Legal_Regulation_of_Banking_17963.pdf.

73. Стрельбицька Л. М., Стрельбицький М. П. Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності: Монографія / За ред. М. П. Стрельбицького. - К.: Кондор, 2004. - 600 с.

74. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні / М. Суржинський // Юридичний журнал. - 2004. - № 8. - С. 13-33.

75. Сухонос В. В. Правовий статус Національного банку України та його взаємодія з органами прокуратури [Електронний ресурс] / В. В. Сухонос. – Режим доступу: http://uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_KPD/Sukhonos_15.pdf.

76. Ткаченко А. О. Джерела правового регулювання банківської діяльності (XIX – початок XX ст.) [Електронний ресурс] / А. О. Ткаченко // Правовий вісник Української академії банківської справи. - 2014. - № 2. - С. 28-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuabs_2014_2_9.

77. Тополь Ю. О. Конституційно-правовий статус Національного банку України [Електронний ресурс] / Ю. О. Тополь // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. - № 3. - С. 47-50. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/131.pdf>.

78. Фінансове право України: Навчальний посібник: За заг. ред. д.ю.н., проф. Шкарупи В. К. - Київ: Істина, 2007. - 148 с.

79. Фомін Г. Ф. Банківське право України : навч. посіб. / Г. Ф. Фомін. - Х.: Вид-во Харк. ун-ту внутр. справ, 2008. - 360 с.

80. Хитра І. Проблеми адміністративно-правового забезпечення банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / І. Хитра // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. - 2010. - Вип. 5. - С. 240-244. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2010_5_59.

81. Чмутова І. М. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. / Чмутова І. М., Тисячна Ю. С. ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Харк. нац. екон. ун-т. — Х. : ХНЕУ, 2012. — 307 с.

82. Щербатих Д. Концептуальні підходи до визначення змісту банківської діяльності у сучасних умовах [Електронний ресурс] / Д. Щербатих, В. Білик //

Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету.
Серія : Економічні науки. - 2016. - Вип. 41(1). - С. 84-88. - Режим
доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2016_41\(1\)__14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpchdtu_2016_41(1)__14).

83. Юрченко С. М. Актуальні проблеми міжнародно-правового
регулювання банківської діяльності [Електронний ресурс] / С. М. Юрченко //
Сучасні питання економіки і права. - 2011. - Вип. 2. - С. 139-143. - Режим
доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sper_2011_2_28.